

Ministerie van Financiën

Het Blauwe Boekje 2022-2023

Het Blauwe Boekje 2022-2023

De economie en overheidsfinanciën
in grafieken en tabellen

Samen werken
aan een financieel
gezond Nederland

Ministerie van Financiën
Directie Algemene Financiële en Economische Politiek

September 2022

Inhoud

Hoofdstuk 1	De Nederlandse economie en brede welvaart ...	4
1.1.	De Nederlandse bevolking	5
1.2.	Macro-economische indicatoren	8
1.3.	Arbeidsmarkt.....	15
1.4.	Bedrijfsleven	28
1.5.	Financiële sector	33
1.6.	Inkomen en vermogen.....	38
1.7.	Ongelijkheid en armoede	47
1.8.	Onderwijs	52
1.9.	Klimaat, natuur en energie	56
1.10.	Welzijn en gezondheid	65
1.11.	Huizenmarkt en huizenbezit	70
Hoofdstuk 2	Overheidsfinanciën	73
2.1.	Saldo en schuld	74
2.2.	Overheidsuitgaven 2023	78
2.3.	Uitgaven Volksgezondheid, Welzijn en Sport.....	79
2.4.	Uitgaven Sociale Zaken en Werkgelegenheid	82
2.5.	Uitgaven Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.....	85
2.6.	Rentelasten staatsschuld.....	86
2.7.	Overheidsinkomsten	88
2.8.	Directe belastingen	93
2.9.	Wijzigingen directe belastingen	98
2.10.	Indirecte belastingen	100

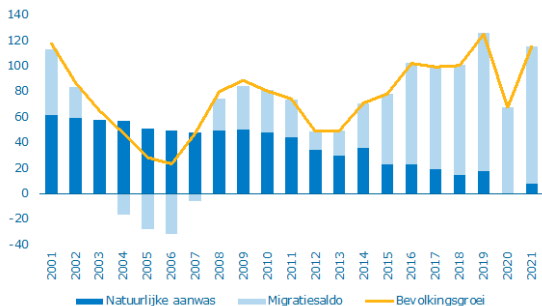
Hoofdstuk 1

De Nederlandse economie en brede welvaart

1.1. De Nederlandse bevolking

De Nederlandse bevolking is dit jaar sneller gegroeid dan vorig jaar, met name door hogere migratie...

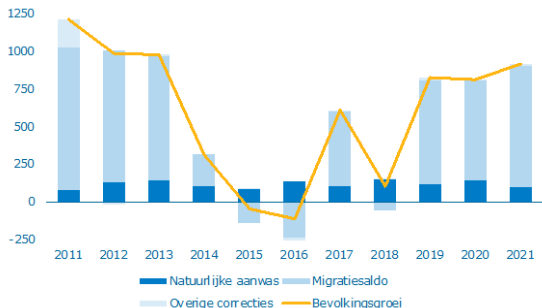
1.1.1 Bevolkingsontwikkeling sinds 2001 (x1.000 personen)

Bron: CBS

...terwijl ook in Caribisch Nederland het inwoneraantal steeg, voornamelijk door migratie.

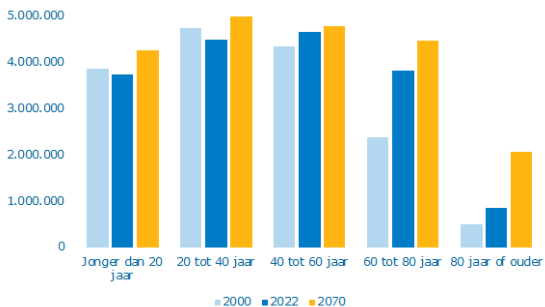
1.1.2 Bevolkingsontwikkeling Caribisch Nederland

Bron: CBS

Het aandeel van mensen in de samenleving dat boven de 60 jaar oud is, stijgt naar verwachting de komende decennia.

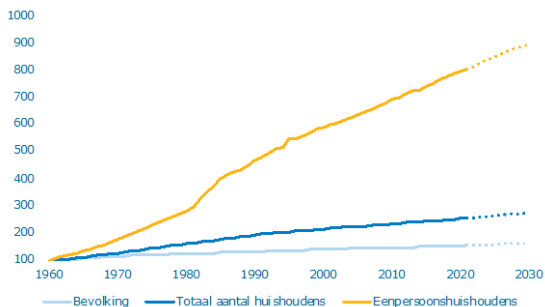
1.1.3 Aantal mensen per leeftijdsgroep in 2000, 2022 en 2070

Bron: CBS

Doordat huishoudens steeds kleiner worden, stijgt het aantal huishoudens harder dan de bevolking. Van alle huishoudens in 2021 is 39% een eenpersoonshuishouden.

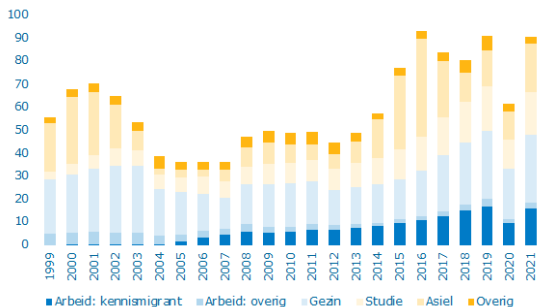
1.1.4 Ontwikkeling huishoudens t.o.v. ontwikkeling van bevolking, index (1960 = 100)

Bron: CBS

Er kwamen vooral meer asiel- en kennisimmigranten en er was meer gezinsmigratie van buiten de EU/EFTA naar Nederland in 2021 ten opzichte van het jaar ervoor.

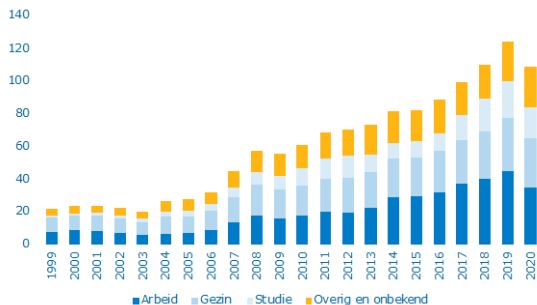
1.1.5 Migratiemotief niet-EU/EFTA-burgers (x1000 personen)

Bron: CBS

Arbeid en gezin zijn de meest voorkomende motieven voor EU-/EFTA-immigranten.

1.1.6 Migratiemotief EU/EFTA-burgers (x1000 personen)

Bron: CBS

1.2. Macro-economische indicatoren

Het bbp van Nederland groeit in 2022 naar verwachting met 4,6% naar €933,3 miljard.

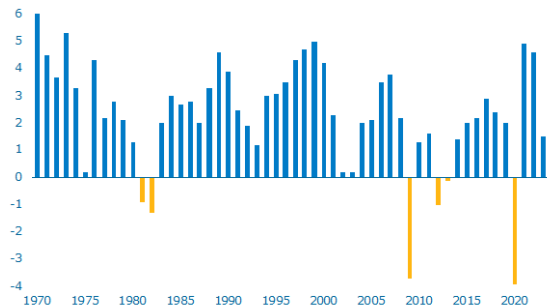
1.2.1	Kerncijfers Nederlandse economie		
	2021	2022	2023
Bbp (waarde in miljard euro)	856,4	933,3	993,8
Bruto modaal inkomen (euro)	37000	38500	40000
Reële bbp-groei (in %)	4,9%	4,6%	1,5%
Inflatie (CPI)	2,67	9,91	2,64
Koopkrachtontwikkeling, statisch, mediaan alle huishoudens (%)	0,3	-6,8	3,9
Groei arbeidsproductiviteit bedrijven (per uur, %)	2,5	-0,4	1,1
Consumptie huishoudens (groei in %)	3,6	5,7	1,8
Consumptie overheid (groei in %)	5,2	1,7	3,2
Investerings (incl. voorraden) (groei in %)	2,9	2,5	1,2
Uitvoer van goederen en diensten (groei in %)	5,2	4	3,2
Invoer van goederen en diensten (groei in %)	4	2,8	3,9
Bevolking (in miljoenen)	17,5	17,6	17,7
Werkloosheid (in %)	4,2	3,4	3,9
Aantal werklozen (in duizend personen)	408	339	385,8
Gewerkte uren per persoon (groei in %)	3,3	5,2	0,5
Groei contractloon marktsector (%)	2,0%	2,8%	3,7%
Lange rente Nederland (niveau in %)	-0,33%	1,15%	1,60%
EMU-schuld (% bbp)	52,4	49,8	49,5
EMU-saldo (% bbp)	-2,6	-0,9	-3,0

Bron: CPB, Miljoenennota 2023

De stijgende energieprijzen mede als gevolg van de oorlog in Oekraïne remmen de reële groei van het bbp na het snelle herstel van de coronacrisis.

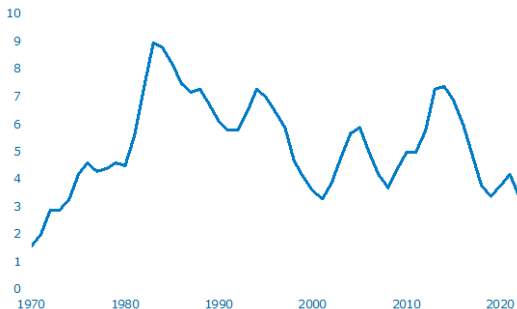
1.2.2 Groei van het bbp (in % per jaar, reëel)

Bron: CBS, CPB

Ondertussen is de werkloosheid nog steeds op een zeer laag niveau...

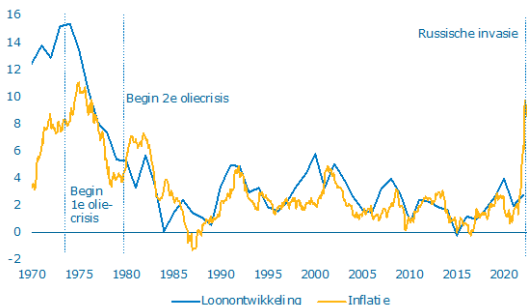
1.2.3 Werkloosheid (als % van de beroepsbevolking)

Bron: CBS

... terwijl de lonen maar beperkt meestijgen met de inflatie, die op een hoog niveau ligt van 12.0% in augustus 2022. De prijsstijging is nu hoger dan tijdens de oliecrises in de jaren 70.

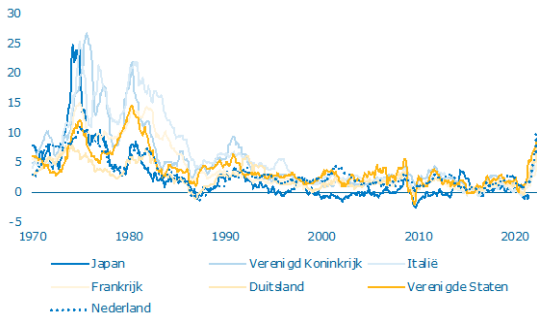
1.2.4 Inflatie en loonontwikkeling, 1970-heden

Bron: CBS

Ook internationaal stijgt de inflatie.

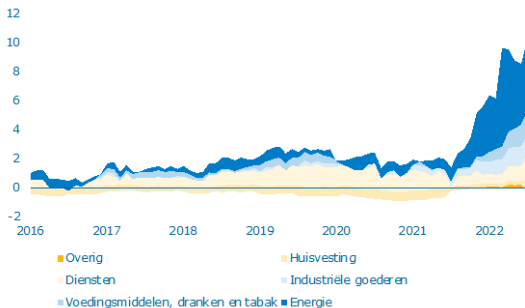
1.2.5 Inflatie, internationaal, 1970-2021

Bron: OESO

De hoge inflatie werd in eerste instantie vooral gedreven door de energieprijzen, maar verbreedt zich naar andere goederen en diensten.

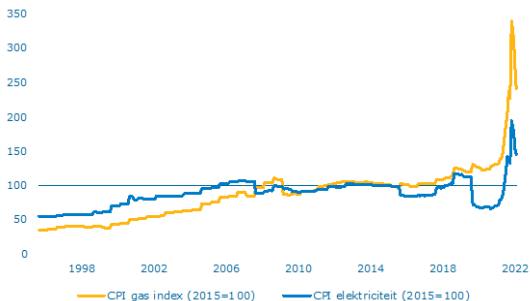
1.2.6 Bijdrage aan de inflatie (CPI, jaar op jaar mutatie)

Bron: CBS

De energieprijzen zijn in 2022 met 70% tot 95,7% gestegen ten opzichte van een jaar eerder. Dit gaat wel om contractprijzen en wordt daardoor nog niet direct ervaren door huishoudens met vaste contracten.

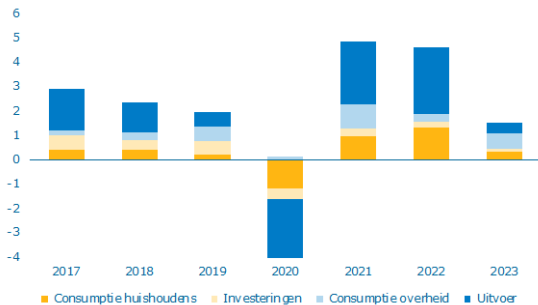
1.2.7 Jaarlijkse elektriciteits- en gasprijzen Nederland, index (2015 = 100)

Bron: CBS

De samenstelling van de economische groei lijkt weer op die van de periode voor corona.

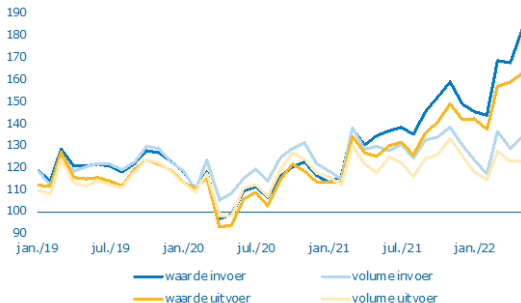
1.2.8 Opbouw economische groei in procentpunten

Bron: CBS

Sinds 2021 is er weer een forse stijging in in- en uitvoer van goederen.

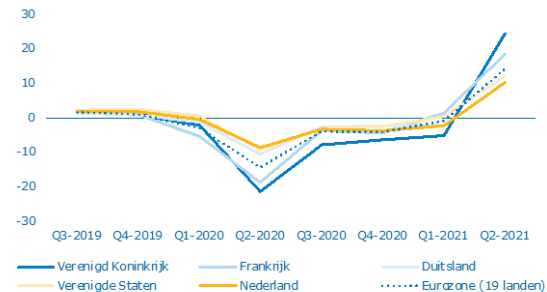
1.2.9 Jaar-op-jaar ontwikkeling in- en uitvoer goederen, index (2015 = 100)

Bron: CBS

Nederland is ten opzichte van andere Europese landen relatief snel hersteld uit de coronacrisis, op basis van de bbp-groei.

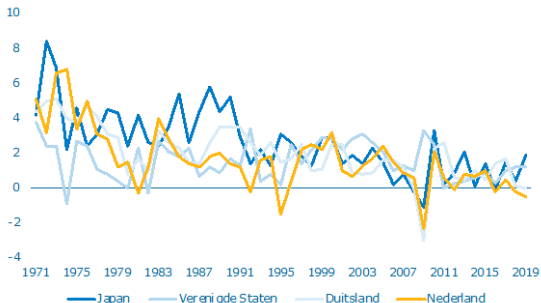
1.2.10 Reële bbp-groei in % t.o.v. hetzelfde kwartaal een jaar eerder, internationaal

Bron: OESO

Wereldwijd is er meerjarig een dalende trend in de groei van arbeidsproductiviteit, terwijl het arbeidsaanbod stabiel blijft.

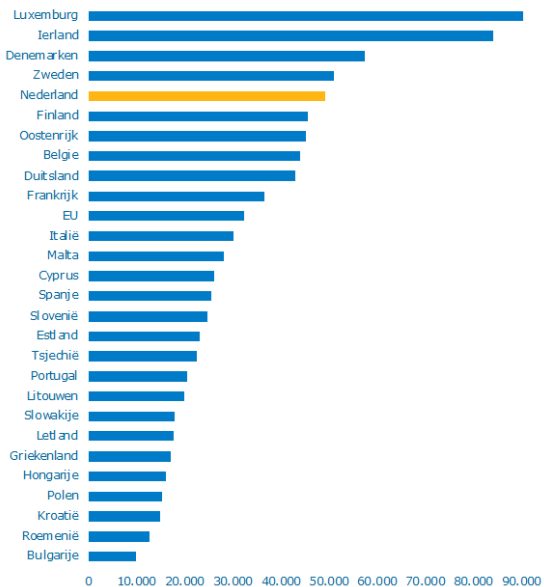
1.2.11 Arbeidsproductiviteit internationaal (%-verandering t.o.v. een jaar eerder, t/m 2019)

Bron: OESO

Nederland is nog steeds één van de rijkste landen in de EU op basis van bbp per hoofd van de bevolking.

1.2.12 Bbp per inwoner, 2021, lopende prijzen, internationaal

Bron: CBS

1.3. Arbeidsmarkt

1.3.1 Kerncijfers Arbeid, 2022 (stand 2 ^e kwartaal)		
	Aantal personen	Als percentage van werkzame beroepsbevolking
Bevolking 15-75 jaar	13.175.000	
Beroepsbevolking	9.768.000	
Werkzame beroepsbevolking	9.412.000	
Werkloze beroepsbevolking	356.000	
Positie in de werkring		
<i>Werknemer</i>	7.926.000	81,14%
Werknemer met vaste arbeidsrelatie	5.296.000	54,22%
Werknemer met flexibele arbeidsrelatie	2.630.000	26,92%
<i>Zelfstandige</i>	1.486.000	15,21%
Zelfstandige zonder personeel (zzp)	1.120.000	11,47%
Zelfstandige met personeel	336.000	3,44%
Meewerkend gezinslid	31.000	0,32%
Arbeidsduur		
<i>Deeltijd</i>		
Totaal deeltijd	4.500.000	46,07%
Minder dan 20 uur per week	1.555.000	15,92%
20 tot 35 uur per week	2.945.000	30,15%
<i>Voltijd</i>		
Totaal voltijd (35 uur of meer)	4.912.000	50,29%
Bruto arbeidsparticipatie ¹	74,30%	
Netto arbeidsparticipatie ²	71,70%	

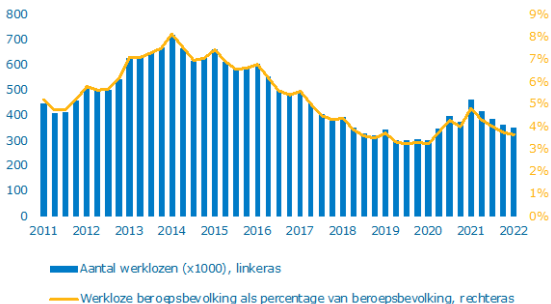
Bron: CBS

¹percentage 15-75 jarigen dat behoort tot de beroepsbevolking

²percentage 15-75 jarigen met werk

De werkloosheid is nog steeds zeer laag...

1.3.2 Werkloze beroepsbevolking

Bron: CBS

... en de krapte op de arbeidsmarkt houdt aan. Er zijn zelfs meer vacatures dan werklozen. Na een dip door de coronacrisis is de vraag naar personeel nu op een zeer hoog niveau.

1.3.3 Ontwikkeling aantal werklozen, vacatures en spanning op de arbeidsmarkt

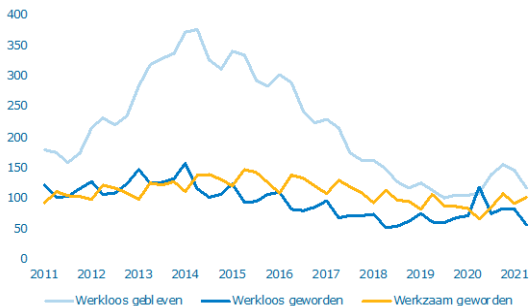

Bron: CBS

Na een dip in 2020 zijn er in 2021 weer meer mensen begonnen met werken dan gestopt.

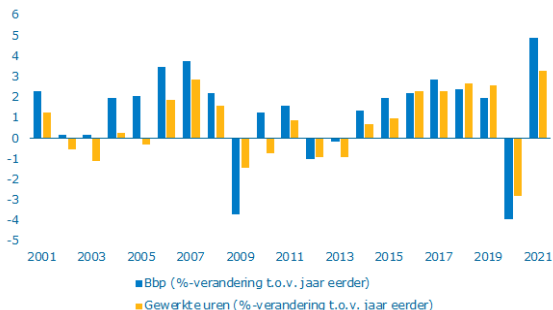
1.3.4 Verschuivingen tussen werkloos en werkzaam (x1000)

Bron: CBS

Het aantal gewerkte uren steeg in 2021, maar minder hard dan het bbp.

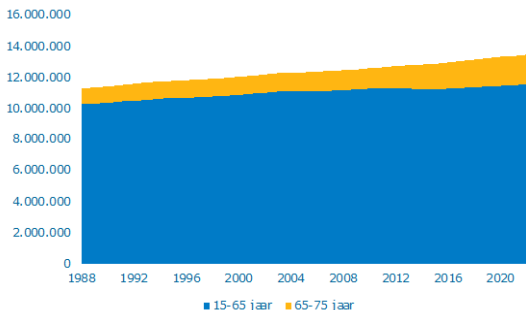
1.3.5 Aantal gewerkte uren per jaar (in % verandering)

Bron: CBS

De groei in het aantal mensen in de werkende leeftijd stagneert. De groei komt nu vooral nog door 65-plussers.

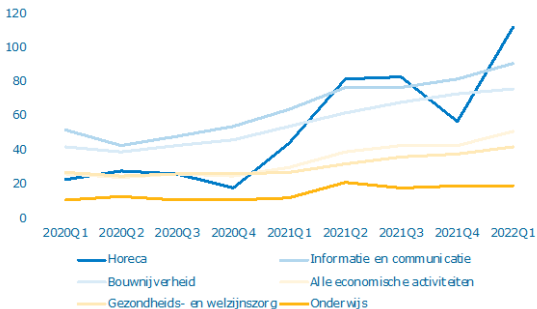
1.3.6 Potentiële beroepsbevolking (15-75 jaar)

Bron: CBS

In het eerste kwartaal van 2022 was de vacaturegraad het hoogst in de bedrijfstakken horeca, bouwnijverheid en informatie en communicatie.

1.3.7 Openstaande vacatures per 1000 banen, naar bedrijfstak

Bron: CBS

In 2021 wisselden mensen vaker van beroepsklasse dan in 2020, met name in technische, commerciële en administratieve banen.

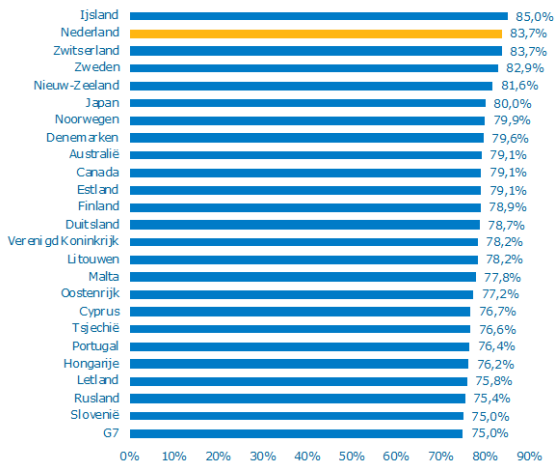
1.3.8 Wisseling van beroepsklasse, 2e kwartaal 2021 (15 tot 75 jaar) in %

Bron: CBS

Nederland heeft internationaal gezien een hoge arbeidsparticipatie...

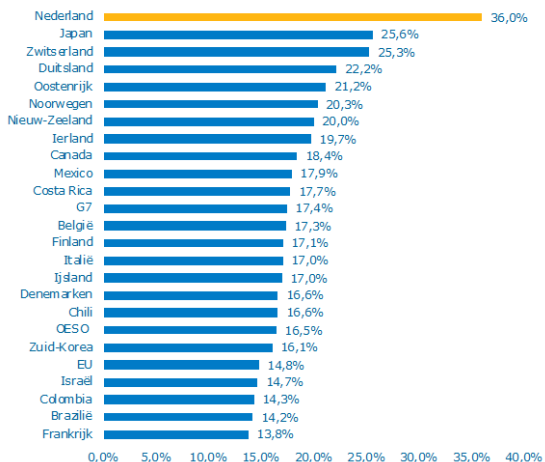
1.3.9 Bruto participatiegraad, 2021

Bron: OESO

... maar Nederlanders werken veel in deeltijd.

1.3.10 Percentage deeltijdbanen*, 2021

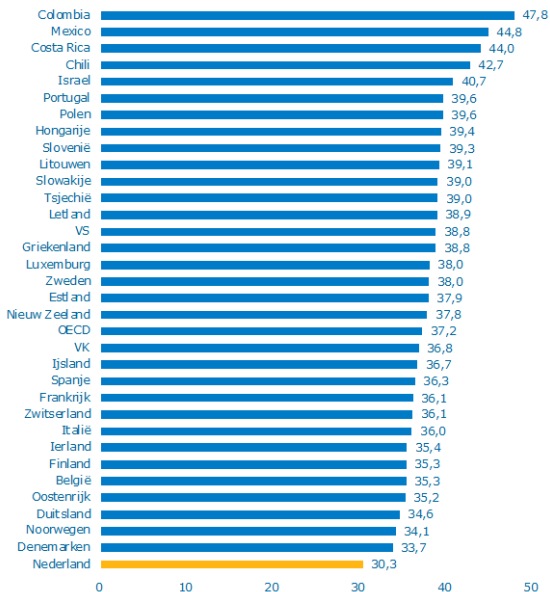

Bron: OESO

* De OESO definieert deeltijd als minder dan 30 uur per week.

Het aantal gewerkte uren per week is het laagst in Nederland van alle OESO-landen.

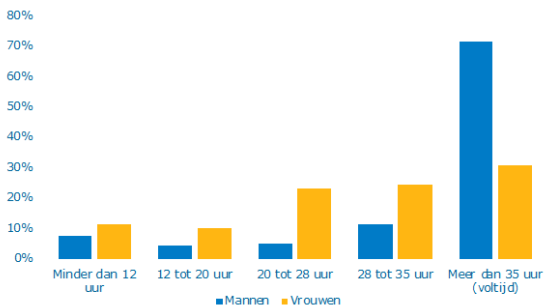
1.3.11 Gemiddeld aantal uur gewerkt per week, 2021

Bron: OESO

Deeltijd werken komt veel vaker voor onder vrouwen dan mannen...

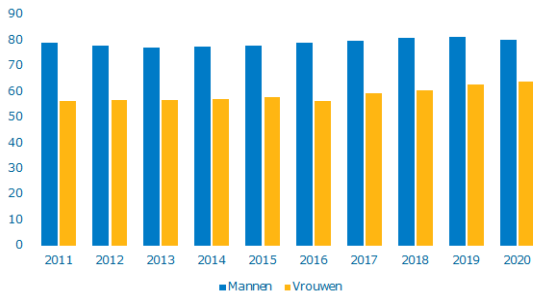
1.3.12 Verdeling aantal werkuren man-vrouw als % beroepsbevolking, Q1 2022

Bron: CBS

... waardoor zij ook minder vaak economisch zelfstandig zijn dan mannen.

1.3.13 Economisch zelfstandige personen* (%)

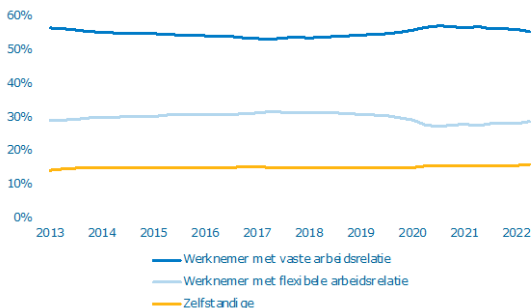

Bron: CBS

* Volgens de CBS definitie is iemand economisch zelfstandig wanneer het persoonlijke inkomen uit arbeid of eigen onderneming hoger is dan de bijstandsuitkering voor een alleenstaande.

Sinds het begin van de coronacrisis in 2020 zijn er minder werknemers met een vast contract en juist meer mensen met een flexibel contract.

1.3.14 Aandeel werknemers werkzaam als ZZZP-er, of met een vaste of flexibele arbeidsrelatie

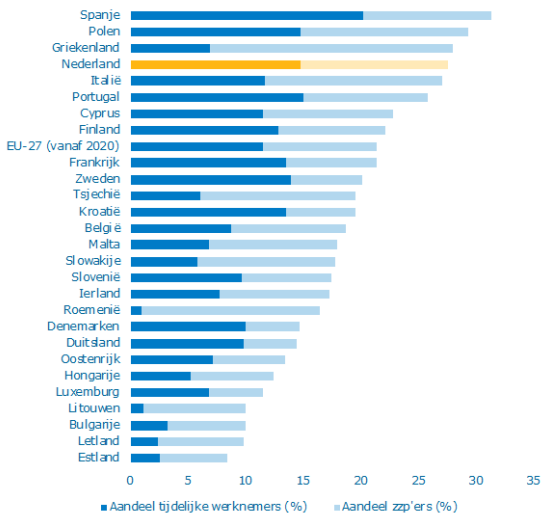

Bron: CBS

Zowel het aantal zelfstandigen als flexwerkers is hoog in Nederland in vergelijking met de rest van Europa.

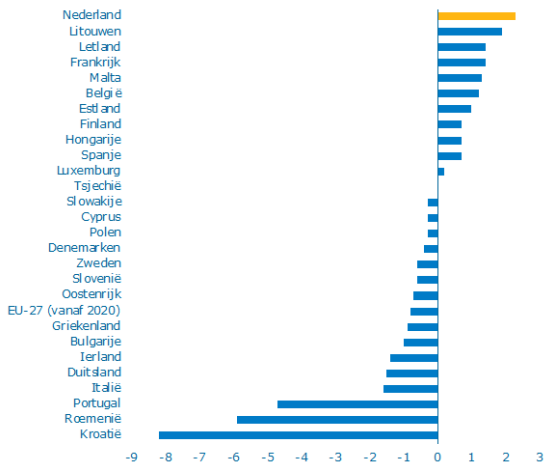
1.3.15 Flexibele arbeidsrelatie, aandeel in werkenden 2020

Bron: Eurostat

In de EU heeft Nederland de sterkste stijging van het aantal zzp'ers in de laatste 10 jaar.

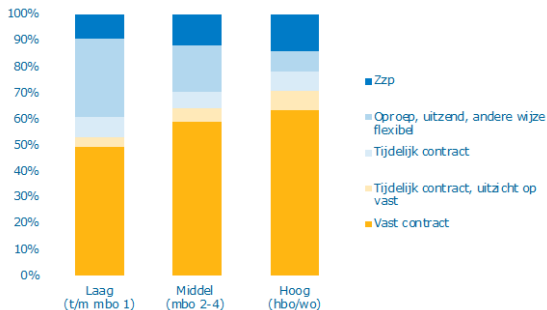
1.3.16 Groei in aantal zzp'ers (15 tot 75 jaar) in de EU in 2020 t.o.v. 2010 (%)

Bron: Eurostat

Personen met een laag opleidingsniveau hebben vaker een flexibel contract; zowel laag als middelbaar opgeleiden hebben vaker een oproep- of uitzendcontract dan personen met een hoog opleidingsniveau.

1.3.17 Type arbeidsrelatie naar opleidingsniveau, 2021

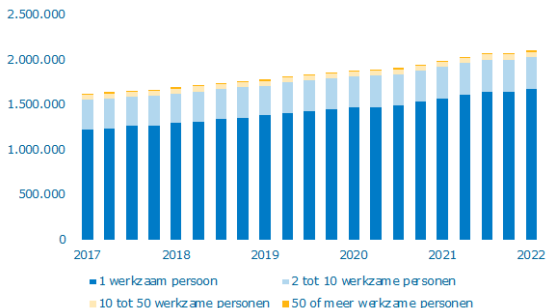

Bron: CBS

1.4. Bedrijfsleven

Het aantal bedrijven is in de afgelopen tien jaar toegenomen; vooral het aantal bedrijven met 1 werkzame persoon steeg.

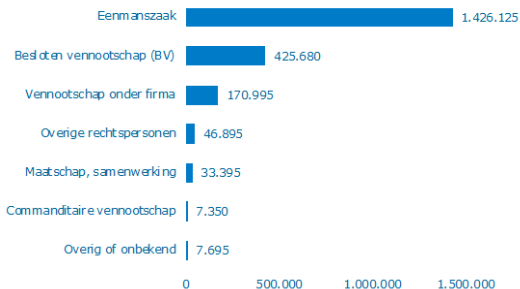
1.4.1 Aantal bedrijven naar omvang

Bron: CBS

In het derde kwartaal van 2022 zijn 67 procent van alle bedrijven in Nederland een eenmanszaak; in het eerste kwartaal van 2007 was dat nog 53 procent.

1.4.2 Bedrijven naar rechtsvorm, 2022 Q3

Bron: CBS

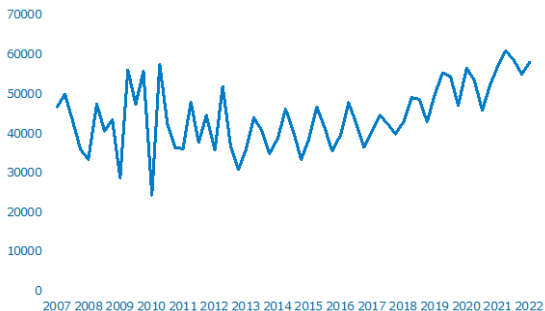
Ondanks een lichte stijging na het beëindigen van de steunmaatregelen voor bedrijven, is het aantal faillissementen nog steeds heel laag en groeit het aantal oprichtingen.

1.4.3a Faillissementen van bedrijven per kwartaal

Bron: CBS

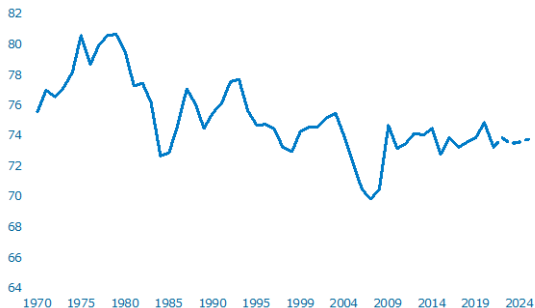
1.4.3b Oprichtingen van bedrijven per kwartaal

Bron: CBS

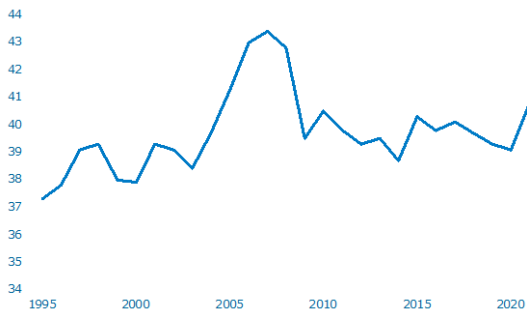
Ondanks de krappe arbeidsmarkt, blijft de arbeidsinkomensquote redelijk stabiel en stijgt de winstquote.

1.4.4a Arbeidsinkomensquote*

Bron: CBS

1.4.4b Winstquote**

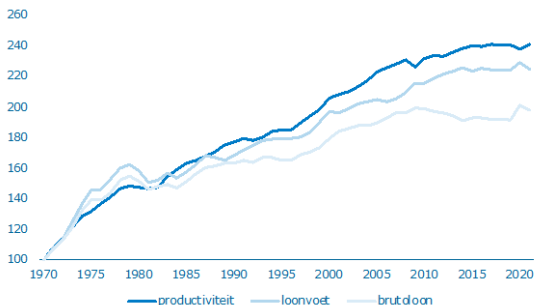
Bron: CBS

*Arbeidsinkomensquote: Het aandeel van de beloning van arbeid (werknemers en zelfstandigen) in het totale verdiende inkomen van een land.

**Winstquote (van niet-financiële vennootschappen): De winstquote wordt bepaald door het bruto exploitatieoverschot te delen door de bruto toegevoegde waarde. Deze winstgevendheidsindicator geeft het aandeel in de toegevoegde waarde van de beloning voor het ingezette kapitaal tijdens het productieproces.

De productiviteit is sneller gegroeid dan de lonen, wat een maatstaf is voor loonruimte.

1.4.5 Ontwikkeling van arbeidsproductiviteit, brutolonen en loonvoet*, index (1970 = 100)

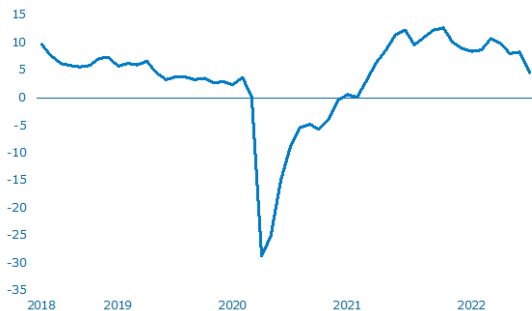
Bron: CPB

Noot: Brutolonen zijn gedefleerd met de CPI, de loonvoet met de prijs van de toegevoegde waarde

* Loonvoet = De gemiddelde stijging van de verdiende lonen in de marktsector, inclusief de sociale lasten die de werkgever moet afdragen.

Het producentenvertrouwen begint recent weer te dalen, mede door de gevolgen van de Russische invasie in Oekraïne.

1.4.6 Producentenvertrouwen industrie (seizoengecorrigeerd, gemiddelde van deelvragen)

Bron: CBS

1.5. Financiële sector

Met een balansomvang van ruim 300% van het bbp blijft de Nederlandse bankensector relatief groot. De bankensector staat er ondanks de coronacrisis goed voor.

1.5.1 Balansomvang (links) en leverage ratio gehele Nederlandse bankensector (rechts)

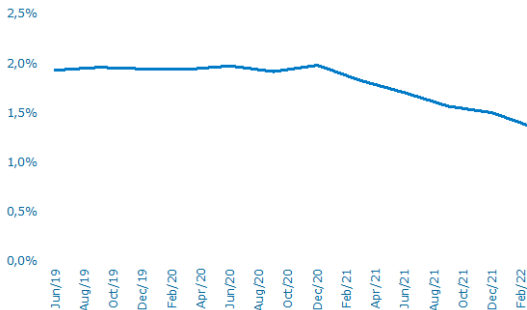

Bron: DNB

* Leverage ratio is het percentage van eigen vermogen dat banken aanhouden t.o.v. totale activa.

Het aantal bedrijven met grote betalingsproblemen daalt dit jaar verder, ondanks de beëindiging van de steunmaatregelen.

1.5.2 Niet presterende leningen (NPL's*)

Bron: EBA

* Non-performing loans (NPL's) zijn leningen met terugbetalingsproblemen

De balansomvang van Europese centrale banken groeit snel, mede door stimuleringsprogramma's van de ECB.

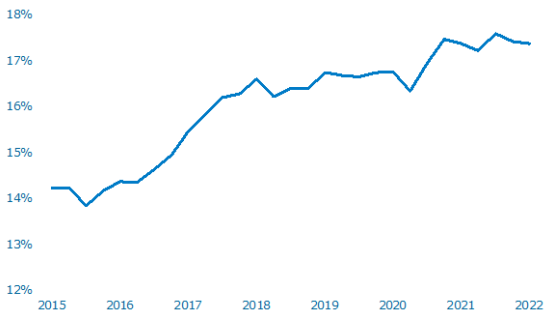
1.5.3 Balanstotaal van het Eurosysteem, in euro's

Bron: ECB

De kapitaalratio's van banken laten een stijgende trend zien, wat betekent dat hun weerstandsvermogen toeneemt.

1.5.4 Risicogewogen kapitaalratio Nederlandse bankensector (geconsolideerd, CET1-ratio*)

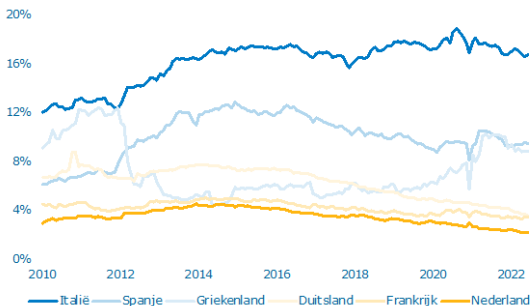

Bron: ECB

* De CET1-ratio geeft de verhouding weer tussen het kernkapitaal van een bank als percentage van de risicogewogen activa. Dat geeft weer hoeveel eigen vermogen er is ten opzichte van het totale risico dat de bank loopt. Het is daarmee een van de belangrijkste maatstaven voor het weerstandsvermogen van een bank.

Ondanks stappen die zijn gezet in de bankenunie, blijven banken in met name Italië, Spanje en Griekenland aanzienlijk blootgesteld aan staatsobligaties van hun eigen overheid.

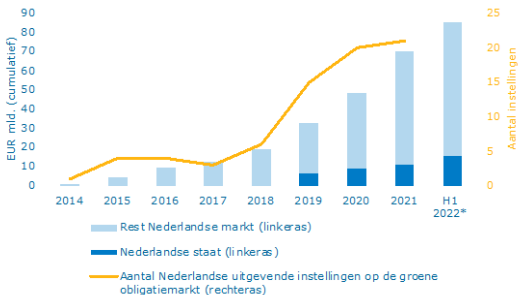
1.5.5 Blootstelling van banken aan eigen overheid (als % van bankbalans)

Bron: ECB

Duurzame investeringen worden onder andere met groene obligaties gefinancierd. De Nederlandse groene obligatiemarkt is de afgelopen jaren toegenomen. De Nederlandse staat levert hieraan een belangrijke bijdrage.

1.5.6 Cumulatieve omvang van uitgegeven groene obligaties in Nederland sinds 2014 en aantal Nederlandse uitgevende instellingen op de groene obligatiemarkt (rechter as)

* 2022 betreft schulduitgiften tot en met 30 juni 2022

Bron: Climate Bonds Initiative

1.6. Inkomen en vermogen

1.6.1 Overzicht besteedbaar inkomen huishoudens, 2020*	
Aantal particuliere huishoudens met inkomen**	7 892 400
Gemiddeld aantal personen per huishouden	2,14
Mediaan gestandaardiseerd besteedbaar inkomen	€ 32 400
Gemiddeld gestandaardiseerd besteedbaar inkomen	€ 28 600
Mediaan besteedbaar inkomen	€ 46 800
Gemiddeld besteedbaar inkomen	€ 38 000

*Voorlopige cijfers

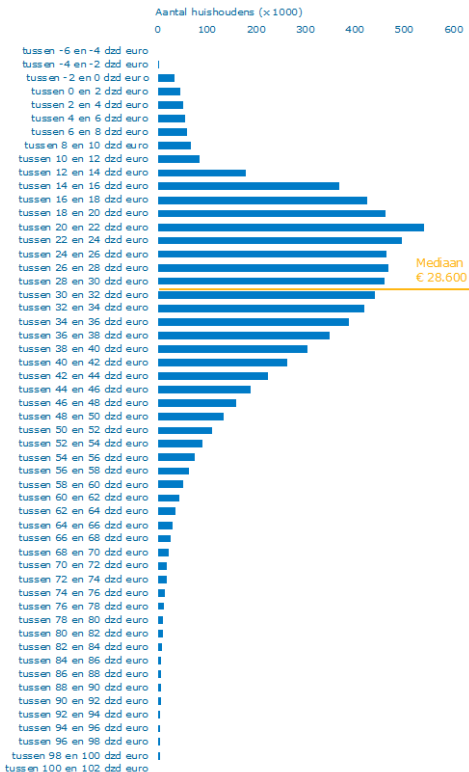
**Inclusief studenten

Bron: CBS

Het **gestandaardiseerd inkomen**: om het inkomen van huishoudens van verschillende grootte en samenstelling vergelijkbaar te maken, wordt het inkomen gestandaardiseerd. Dit gebeurt door het huishoudinkomen te delen door een factor die uitdrukt hoe groot het schaalvoordeel is van een gemeenschappelijk huishouden. Zo hebben een alleenstaande met een besteedbaar inkomen van 10 duizend euro en een echtpaar zonder kinderen met een besteedbaar inkomen van 13,7 duizend euro een gelijk welvaartsniveau.

De helft van de huishoudens heeft een besteedbaar inkomen tussen 18 en 36 duizend euro per jaar in 2020.

1.6.2 Gestandaardiseerd besteedbaar huishoudinkomen* in euro's per jaar, 2020

Bron: CBS

Binnen sectoren zijn grote verschillen te zien in salaris.

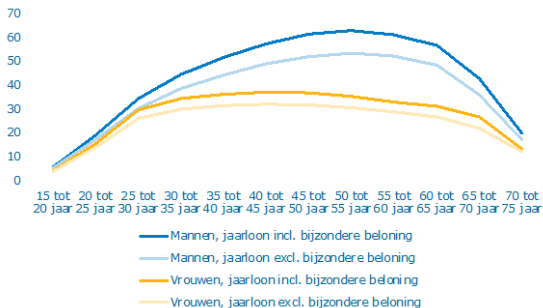
1.6.3 Bruto jaarsalaris per beroep, 2021				
Functie	Minimum	Mediaan	Maximum	Stijging 2020-21
Voorzitter RvB middelgrote org.	363 400	537 200	708 600	1,2%
Directeur groot ziekenhuis		209 000		4,0%
Minister		175 600		2,7%
SG ministerie		146 100		2,0%
Lid Tweede Kamer		117 700		0,0%
Fiscalist	78 900	111 400	132 600	2,7%
Wethouder middelgrote stad		98 100		2,1%
Universitair docent	64 400	73 500	82 600	1,7%
Wetgevingsjurist	54 700	68 000	81 300	2,0%
Journalist dagblad	52 700	63 700	76 300	1,7%
Persvoorlichter	46 700	59 200	71 700	2,1%
Leraar Twee-degrads VO	40 800	51 300	61 700	2,3%
IC-verpleegkundige	44 900	49 900	55 000	3,5%
Leraar basisschool	37 600	47 700	57 800	2,3%
Politieagent B	34 400	44 700	54.900	1,5%
Promovendus	34 000	38 700	43 400	1,6%
Buschauffeur	31 000	36 200	41 400	0,0%
Bouwvakker	28 400	35.700	39 800	2,6%
Secretaresse	26 900	35 000	47 200	2,3%
Soldaat	25 100	29 600	34 100	1,0%
Loodgieter	22 000	28 200	30 100	4,1%
Kapper	21 700	25 600	30 000	2,4%
Vakkenvuller	22 400	22 900	26 900	1,5%
Wettelijk minimumloon		20 412		

Bron: Elsevier en Berenschot, salarisonderzoek 2022

Vrouwen verdienen minder dan mannen, zowel per jaar als per uur. Dit verschil is het grootst als zij tussen de 30 en 60 jaar zijn.

1.6.4a Brutoloon per jaar, 2021 (x€1000)

Bron: CBS

1.6.4b Brutoloon per uur, 2021 (€)

Bron: CBS

De koopkracht van de Nederlandse bevolking steeg in 2021 in doorsnee met 0,3 procent; de kleinste stijging in recente jaren.

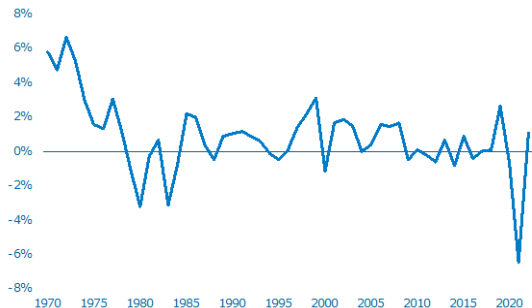
1.6.5a Opbouw doorsnee koopkrachtontwikkeling (%-verandering t.o.v. een jaar eerder)

Bron: CBS

Lonen stijgen in 2022 niet evenredig mee met inflatie, waardoor reële lonen dalen ten opzichte van het jaar ervoor.

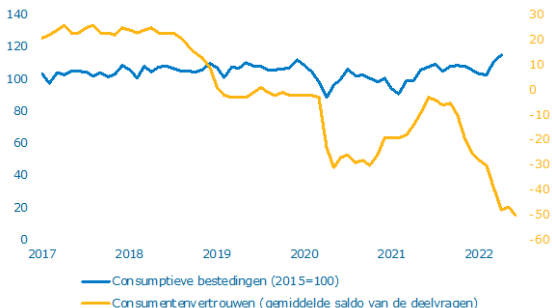
1.6.5b Reële loonontwikkeling

Bron: CBS

Het consumentenvertrouwen is op een laag niveau, mede door de stijgende prijzen en de gevolgen van de oorlog in Oekraïne. Consumptie stijgt wel.

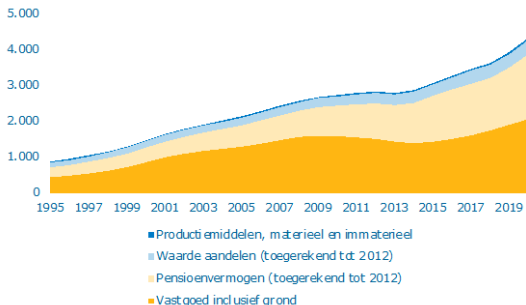
1.6.6 Consumptie van huishoudens en consumentenvertrouwen

Bron: CBS

De totale bezittingen in Nederland bestaan voor het grootste deel uit eigen woning en pensioenvermogen.

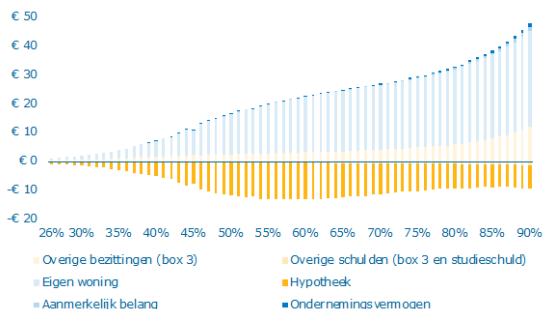
1.6.7 Opbouw totale bezittingen Nederlandse huishoudens, 1995 – 2020, in miljarden euro

Bron: CBS, Nationale Rekeningen

De eigen woning vormt het belangrijkste vermogensbestanddeel van de middengroepen. De schulden van middengroepen bestaan voornamelijk uit hypotheekschuld.

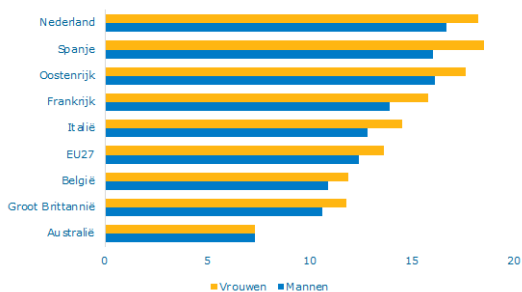
1.6.8 Middengroepen: totale vermogen percentiel 26-90 in miljarden euro's, 2020

Bron: CBS, Integraal inkomens- en vermogensonderzoek

In internationaal perspectief hebben wij in Nederland relatief veel pensioenvermogen, ten opzichte van inkomen.

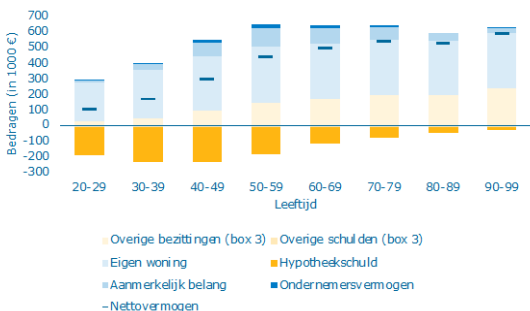
1.6.9 Pensioenvermogen als veelvoud van jaarlijks salaris, 2020

Bron: OESO

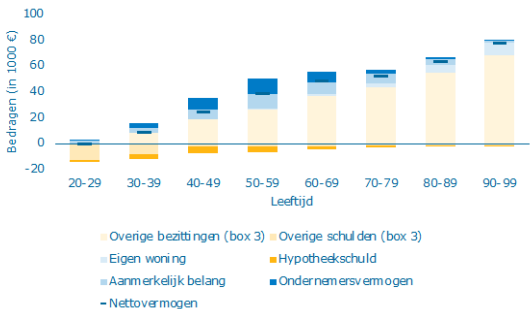
Huishoudens in Nederland hebben lange balansen doordat tegenover een groot eigen woning bezit en hoge pensioenbesparingen, hoge hypotheekschulden staan.

1.6.10a Gemiddelde vermogensbestanddelen van eigenwoningbezitters, 2020

Bron: CBS

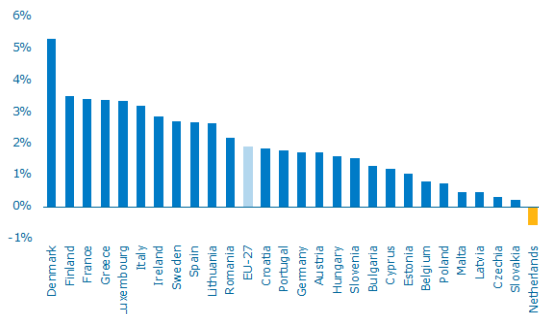
1.6.10b Gemiddelde vermogensbestanddelen van huurders, 2020

Bron: CBS

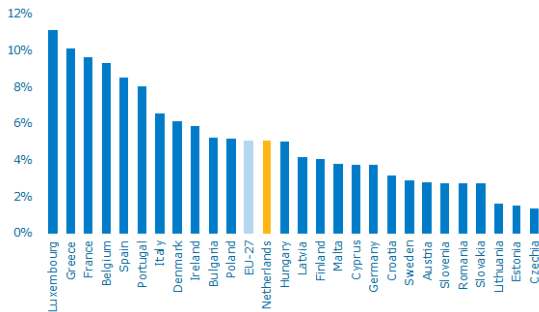
In vergelijking met andere landen, heft Nederland weinig belasting op inkomen uit vermogen van huishoudens en op vermogen zelf.

1.6.11a Belasting op inkomen uit vermogen (flow) van huishoudens als % van totale belastingopbrengsten, 2020

Bron: Europese Commissie

1.6.11b Belasting op de waarde van het vermogen (stock) als % van totale belastingopbrengsten, 2020

Bron: Europese Commissie

1.7. Ongelijkheid en armoede

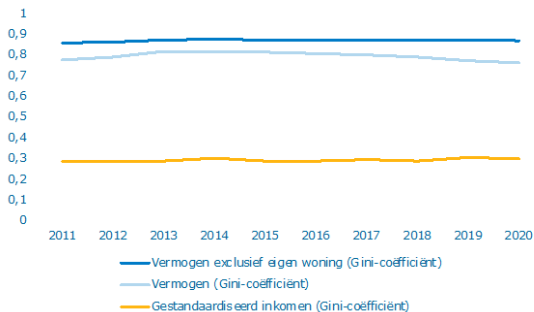

Er zijn verschillende indicatoren voor het meten van ongelijkheid.

- De **Gini-coëfficiënt** varieert tussen één (waarbij één iemand al het inkomen/vermogen heeft) en nul (waarbij iedereen hetzelfde inkomen/vermogen heeft). De Gini is wat minder gevoelig voor veranderingen aan de top of onderkant van de inkomensverdeling.
- De **Lorentz-curve** geeft het verband weer tussen het cumulatief percentage van de bevolkingsomvang, en het cumulatief percentage van het inkomen of vermogen van diezelfde bevolking. Des te verder de curve van de gelijkheidslijn af ligt, des te groter de ongelijkheid.

De inkomensongelijkheid is in Nederland relatief laag, de vermogensongelijkheid is een stuk hoger.

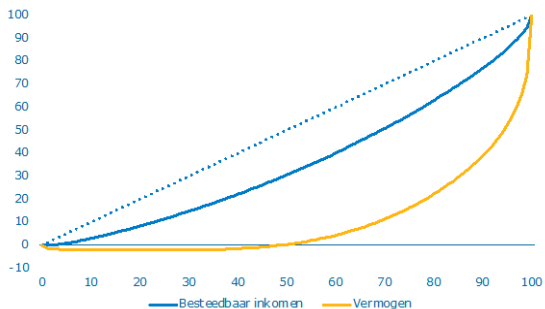
1.7.1 Gini-coëfficiënt, besteedbaar inkomen en vermogen

Bron: CBS

De 10 procent meest vermogende huishoudens hadden op 1 januari 2020 ruim 60 procent van het totale vermogen (1.830 miljard euro) in handen.

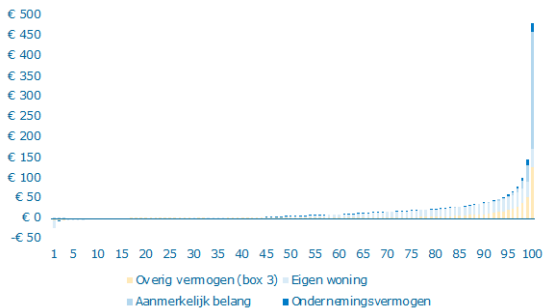
1.7.2 Lorentz curve, inkomen en vermogen, 2020

Bron: CBS

De rijkste 10% huishoudens bezitten 61% van het totale vermogen.

1.7.3 Totaal netto vermogen per percentiel, in miljard euro, 2020

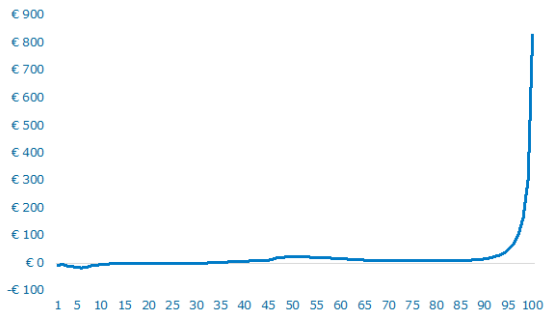

Bron: CBS

Tussen 2006 en 2020 zijn de vermogens van de meest vermogende Nederlanders het hardst gestegen.

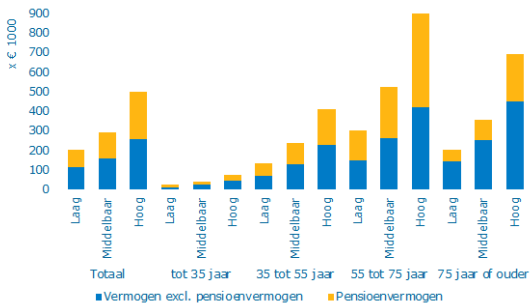
1.7.4 Ontwikkeling mediaan vermogen in euro's (x 1000) tussen 2006 en 2020

Bron: IBO Vermogensverdeling

Zowel zonder als met pensioenvermogen hebben hoogopgeleiden een hoger vermogen dan laagopgeleiden.

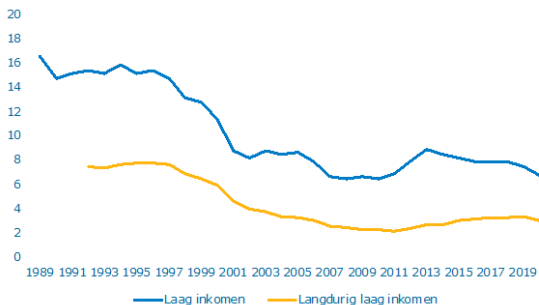
1.7.5 Verdeling van vermogen naar leeftijd en opleidingsniveau kostwinner, 2020

Bron: CBS

In 2020 hadden 6,8% van de huishoudens een inkomen onder de lage-inkomensgrens.

1.7.6a Risico op langdurige armoede (% huishoudens)

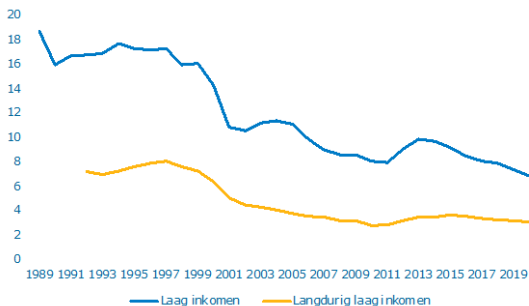

Bron: CBS

Lage-inkomensgrens: Volgens de armoedefinitie van het CBS leeft een huishouden in armoede wanneer het besteedbaar inkomen van het huishouden onder de lage-inkomensgrens ligt. Het huishouden beschikt dan over onvoldoende middelen om een bepaald minimaal consumptieniveau te bereiken. De lage-inkomensgrens staat voor een vast koopkrachtbedrag en wordt jaarlijks gecorrigeerd voor de prijsontwikkeling. In 2020 bedroeg de lage-inkomensgrens voor een alleenstaande 13.250 euro per jaar. Per maand komt dit neer op 1.100 euro. Voor meerpersoonshuishoudens is de lage-inkomensgrens met behulp van een equivalentiefactor aangepast voor de omvang en samenstelling van het huishouden.

De armoedekans van kinderen is sinds 2013 voortdurend gedaald naar 6,9 procent in 2020.

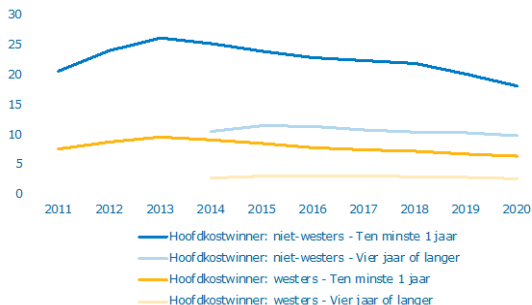
1.7.6b Minderjarige kinderen met armoederisico (in %)

Bron: CBS

Huishoudens met een hoofdkostwinner van niet-westerse afkomst hebben een hogere kans om (langdurig) onder de lage-inkomensgrens te vallen.

1.7.7 Percentage personen onder de lage-inkomensgrens, uitgesplitst naar afkomst hoofdkostwinner en duur

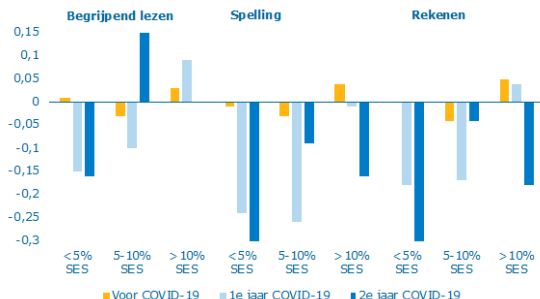

Bron: CBS

1.8. Onderwijs

In de coronacrisis hebben kinderen met een lage SES grotere onderwijsachterstanden opgelopen, wat de ongelijkheid kan versterken.

1.8.1 Verschil in leergroei tussen de periode vóór en sinds COVID-19*, uitgesplitst naar Sociaal Economische Status (SES)

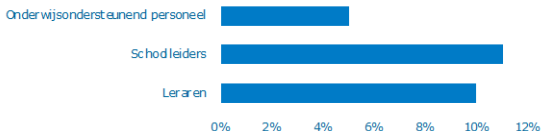

Bron: Nationaal Cohortonderzoek Onderwijs

*Groi vóór COVID-19 is het gemiddelde van de verbeteringen in de scores in de M-toetsen tussen 2018 en 2019, en 2019 en 2020. Groei sinds COVID-19 is de verbetering tussen de M-toetsen in 2020 en 2021.

De loonkloof tussen onderwijspersoneel in het primair onderwijs en het voortgezet onderwijspersoneel is in 2022 gedicht.

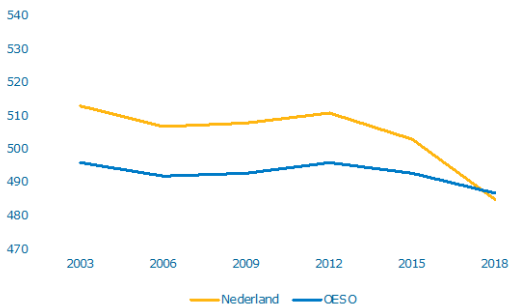
1.8.2 Gemiddelde salarisstijging van onderwijspersoneel in het primair onderwijs in percentages door het dichtn van de loonkloof, 2022

Bron: CBS

De leesvaardigheid van Nederlandse 15-jarigen is volgens de laatste PISA scores gedaald tot onder het OESO-gemiddelde, waardoor bijna 1 op de 5 jongeren het risico loopt laaggeletterd te worden.

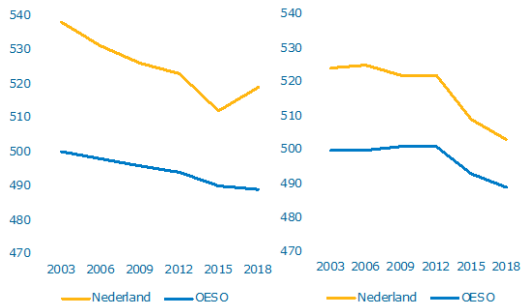
1.8.3 Gemiddelde prestaties lezen 15-jarigen (PISA)

Bron: OESO

Voor wiskunde en natuurkunde zitten Nederlandse leerlingen nog boven de OESO, maar de trend is dalend.

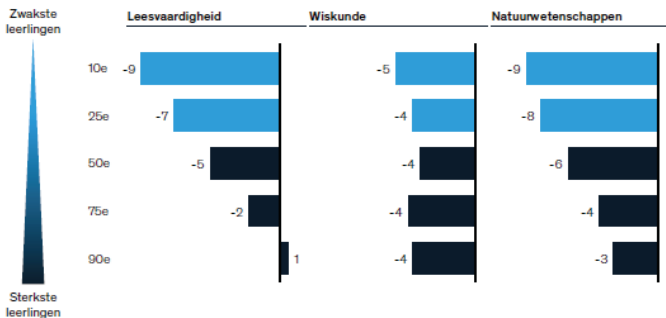
1.8.4 Gemiddelde prestaties wiskunde (links) en natuurkunde (rechts) 15-jarigen (PISA)

Bron: OESO

Met name de bij de zwakkere leerlingen is een achteruitgang in prestaties waarneembaar.

1.8.5 Verandering in PISA-scores per percentiel van de Nederlandse leerlingen in het VO*

Bron: Miljoenennota 2022

*3-jaarlijkse gemiddelde verandering tussen 2003 en 2018

Onder studenten waren opleidingen op het gebied van recht, administratie, handel en zakelijke dienstverlening in 2021/'22 het populairst, zowel op het hbo als op de universiteit.

1.8.6 Gediplomeerden in Hoger Onderwijs (HBO en WO), studierichting, 2020-21

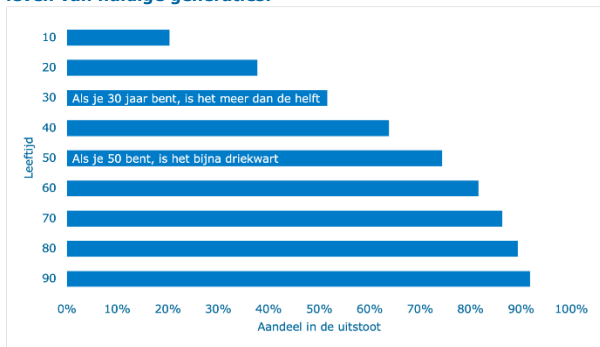

Bron: CBS

1.9. Klimaat, natuur en energie

Het overgrote deel van de broeikasgassen in de atmosfeer is toe te schrijven aan de huidige generaties.

1.9.1 Percentage van de broeikasgassen in de atmosfeer (als gevolg van fossiele brandstoffen) dat is uitgestoten tijdens het leven van huidige generaties.

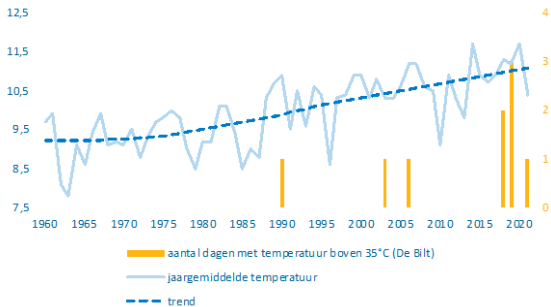

Bron: IPCC

Nederland is in de laatste 50 jaar al bijna 2°C opgewarmd, wat steeds vaker leidt tot extreem weer.

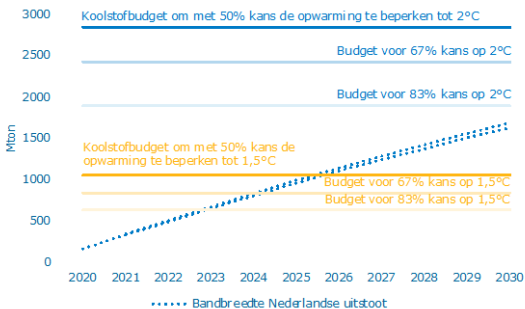
1.9.2 Ontwikkeling temperatuur in Nederland sinds 1960

Bron: KNMI

Om de globale opwarming te beperken tot 1,5°C moet de uitstoot in snel tempo dalen. De grens van het koolstofbudget dat overblijft komt snel in zicht, ook voor Nederland.

1.9.3 Uitstoot binnen Nederland (cumulatief) en het overblijvende koolstofbudget voor Nederland* om de opwarming te beperken tot 1,5°C en 2°C

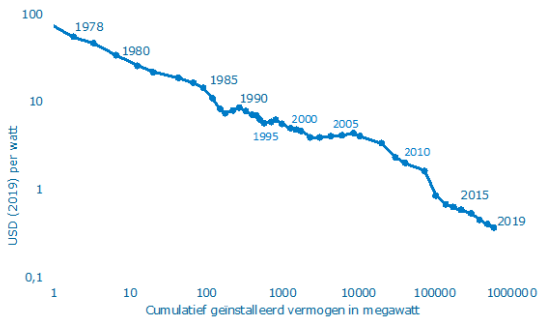

Bron: Nederlandse uitstoot uit KEV 2021

* Gebaseerd op het koolstof budget uit IPCC AR6, vermenigvuldigd met het gemiddelde aandeel van Nederland in de wereldbevolking tot 2050.

De doelen kunnen worden gehaald, mede doordat duurzame technologie snel goedkoper wordt.

1.9.4 'De wet van Swanson'; de prijs van een zonnepaneel neemt met 20% af elke keer dat het opgeteld vermogen verdubbelt

Bron:
1976-2009: Lafond et al. (2017)
2010-2019: International Renewable Energy Agency

De grootste uitstoters in Nederland zijn energiebedrijven, de (petro)chemische industrie en Tata Steel.

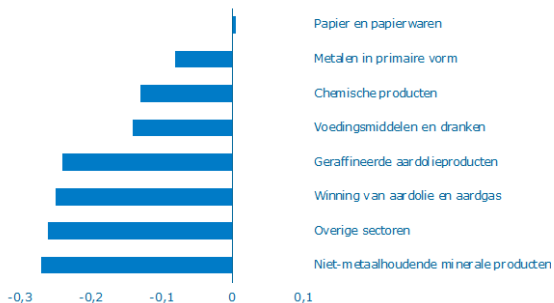
1.9.5 Grootste uitstoters van CO2 in Nederland, 2021

	Bedrijf	Aandeel in totale Nederlandse uitstoot
1	Vattenfall	5,4%
2	RWE	4,6%
3	Shell	4,2%
4	Tata Steel IJmuiden	3,6%
5	Chemelot Site Permit	2,7%
6	Uniper Benelux	2,7%
7	DOW Benelux	2,3%
8	Yara Sluiskil	1,9%
9	Esso Nederland	1,4%
10	Engie	1,4%
11	BP Raffinaderij Rotterdam	1,3%
12	Eneco	1,2%
13	Power Plant Rotterdam	1,1%
14	Zeeland Refinery	0,9%
15	Sloe Centrale	0,8%
	Totaal	35,3%

Bron: NEa

Er is nog ruim potentieel om de emissies in de industrie verder te reduceren ten opzichte van de meest schone producenten in de EU.

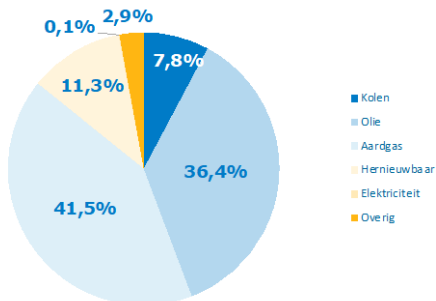
1.9.6 Gemiddelde prestatie van Nederlandse sectoren t.o.v. de 10% meest CO₂-efficiënt producenten in de EU, 2020

Bron: NEa

Meer dan 85% van ons huidige energieverbruik is nog fossiel.

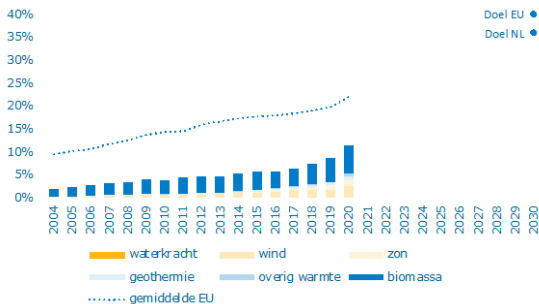
1.9.7 Aandeel energiebronnen in finaal verbruik, 2021

Bron: CBS

Nederland is bezig aan een inhaalslag op gebied van duurzame energie, maar de komende jaren moet er nog fors worden geïnvesteerd*.

1.9.8 Ontwikkeling en doelstelling duurzame energie, NL en EU

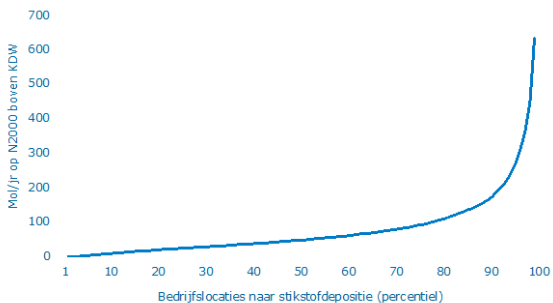

Bron: CBS, Eurostat

* Dit zijn de voorgestelde doelen in de onderhandelingen over het *fit-for-55* pakket. Deze kunnen nog veranderen tijdens de onderhandelingen.

In veel N2000-gebieden wordt de Kritische Depositie Waarde (KDW) overschreden. In 2018 veroorzaakt 10 procent van de bedrijven ca. 70% van de stikstofdepositie boven KDW in N2000-gebieden.

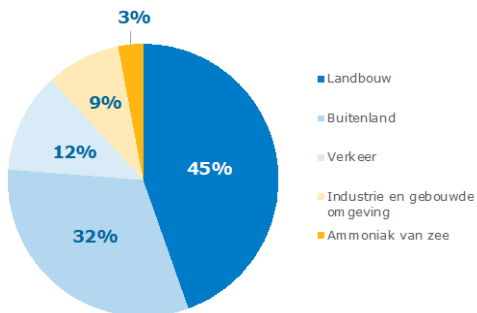
1.9.9 Overschrijding van KDW in mol/jr, 2018

Bron: RIVM, Ministerie van Financiën

De landbouwsector en het buitenland zijn de grootste bronnen van de stikstofdepositie in Nederland.

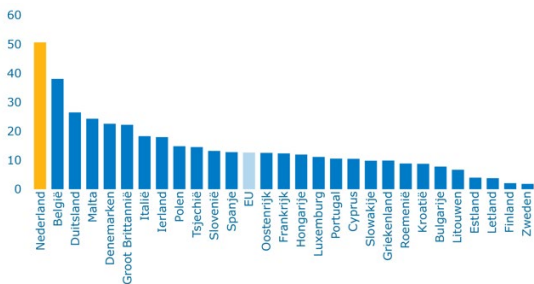
1.9.10 Stikstofdepositie naar oorsprong

Bron: CBS

Internationaal gezien stoot Nederland significant meer stikstof uit dan andere landen per hectare grond.

1.9.11 Emissiedichtheid (kg N / ha) voor Europese landen en EU-28 in 2017

Bron: Eurostat

1.10. Welzijn en gezondheid

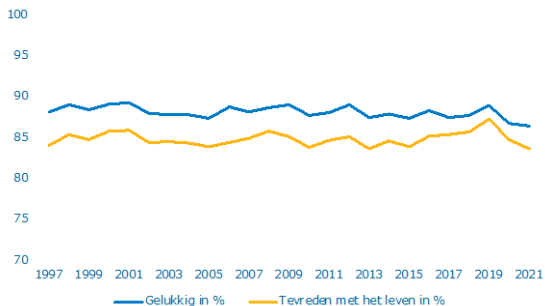
Het welzijn in Nederland is hoog, maar laat een dalende trend zien in 2021 t.o.v. 2020.

1.10.1 Kerncijfers welzijn en gezondheid			
In % personen	2019	2020	2021
Gelukkig	88,9	86,8	86,4
Tevreden met het leven	87,3	84,8	83,6
Levensverwachting (vrouw) in jaren	83,6	83,1	83,0
Gezonde levensverwachting (vrouw) in jaren	63,2	65,8	65,1
Levensverwachting (man) in jaren	80,5	79,7	79,7
Gezonde levensverwachting (man) in jaren	64,8	66,4	65,4
Ervaren gezondheid minder dan goed	21,3	18,5	19,5
Personen psychisch ongezond, 12 jaar of ouder	11,5	11,9	15,1
Ontevreden met lichamelijke gezondheid	9,8	9,5	10,1
Ziekteverzuimpercentage alle bedrijfstakken	4,4	4,7	4,9
Rokers (12 jaar en ouder)	20,4	18,9	19,4
Alcoholgebruik, zware drinkers (12 jaar en ouder)	8,1	7,4	8,1
Personen met ernstig overgewicht	12,7	12,1	12,6
Minstens 1x per week contact met familieleden	49	50	49,9
Minstens 1x per week contact met vrienden	46,1	45,6	45,3
Deelname aan verenigingen (wekelijks)	33,5	32,7	31,8
Personen met vrijwilligerswerk	46,7	43,8	38,9
Vertrouwen in andere mensen	61,8	63	66,3
Vertrouwen in de Tweede Kamer	40	53,2	42,3
Vertrouwen in de pers	36,1	39,3	45,9
Vertrouwen in de Europese Unie	45,7	48,1	53,4

Bron: CBS

Het overgrote deel van de Nederlanders geeft aan gelukkig en tevreden met het leven te zijn...

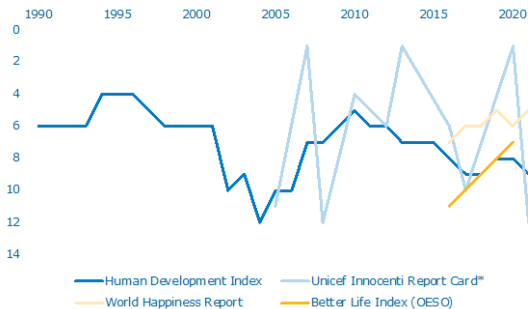
1.10.2 Tevredenheid levenssituatie

Bron: CBS

... en ook uit internationale ranglijsten blijkt het welzijn in Nederland relatief hoog.

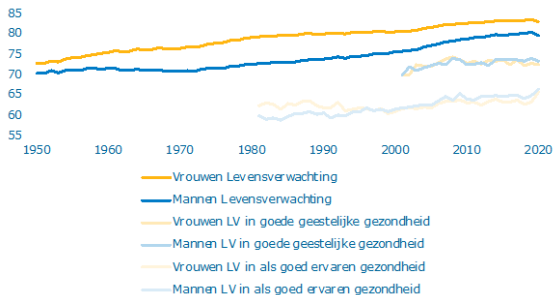
1.10.3 Positie Nederland op ranglijsten

Bron: OESO, Unicef, World Happiness Report, Human Development Index

De (gezonde) levensverwachting blijft over het algemeen stijgen...

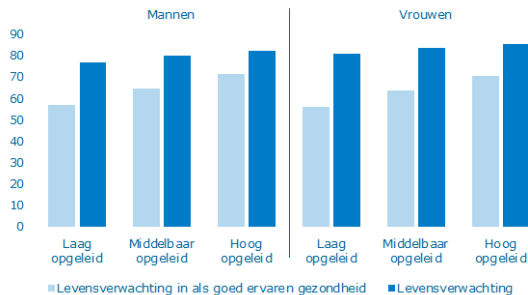
1.10.4a Levensverwachting

Bron: CBS

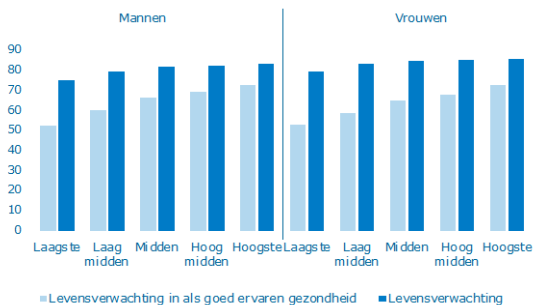
Deze ligt relatief hoger voor hoogopgeleiden, hogere inkomensgroepen en vrouwen.

1.10.4b Gemiddelde levensverwachting naar onderwijsniveau, in jaren 2017-2020

Bron: CBS

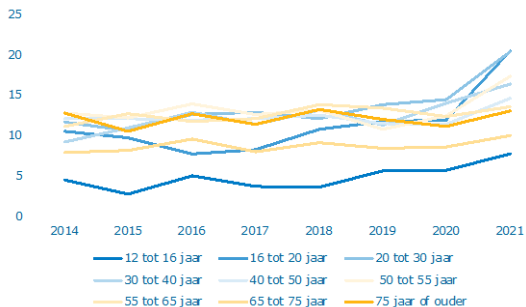
1.10.4c Levensverwachting naar inkomensklasse, 2014-2017

Bron: CBS

Het aantal mensen met psychische ongezondheid neemt de laatste jaren echter toe, met name bij jongvolwassenen.

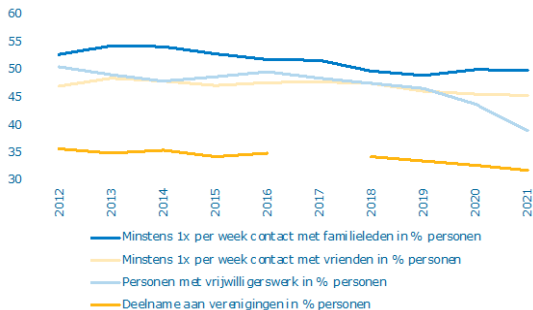
1.10.5 Psychische ongezondheid naar leeftijd, in %

Bron: CBS

De hoeveelheid sociaal contact blijft stabiel. Maatschappelijke participatie laat echter een dalende trend zien.

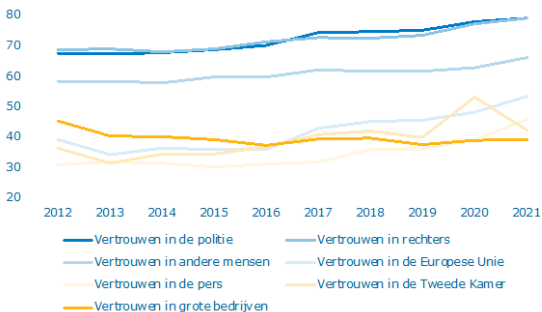
1.10.6 Sociaal contact en maatschappelijke participatie

Bron: CBS

Het vertrouwen in andere mensen en organisaties neemt over het algemeen toe. Er is toenemend vertrouwen in de EU en de pers. Vertrouwen in Tweede Kamer steeg in 2020 en daalde in 2021.

1.10.7 Vertrouwen in mensen en organisaties, in %

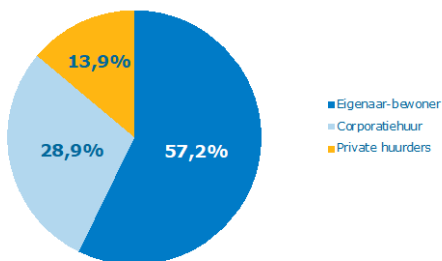

Bron: CBS

1.11. Huizenmarkt en huizenbezit

Het aantal huurwoningen is in 2021 minder dan de helft. Met name in de vrije sector is het aanbod relatief beperkt.

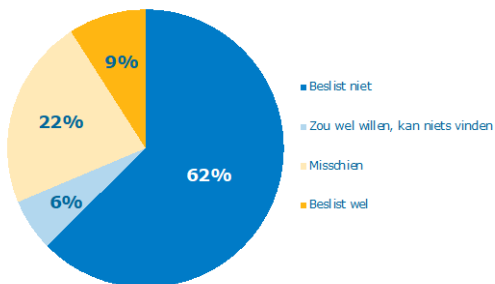
1.11.1 Woningvoorraad naar eigenaar, 2021

Bron: CBS

9% van de bestaande huishoudens in Nederland wil beslist verhuizen, 62% daarentegen wil beslist niet verhuizen. 6% zou wel willen, maar kan niets vinden.

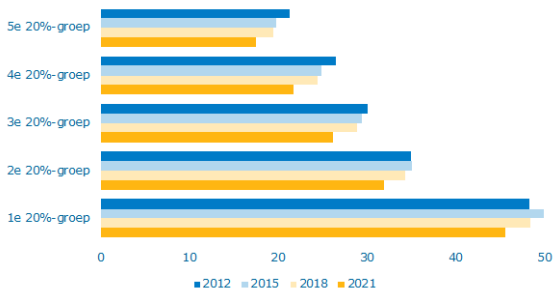
1.11.2 Gewenste verhuizing vanuit huidige situatie

Bron: Woononderzoek Nederland

De woonlasten relatief tot besteedbaar inkomen nemen de laatste jaren af.

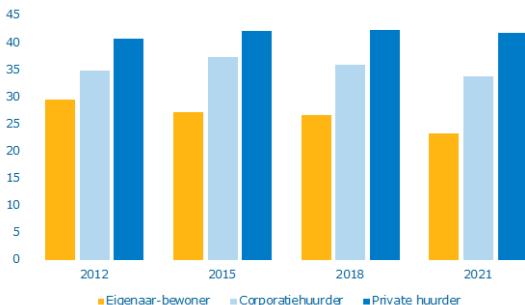
1.11.3 Woonquote (woonlasten als % van besteedbaar inkomen) per inkomensgroep

Bron: CBS

Private huurders betalen het grootste deel van hun besteedbaar inkomen aan woonlasten.

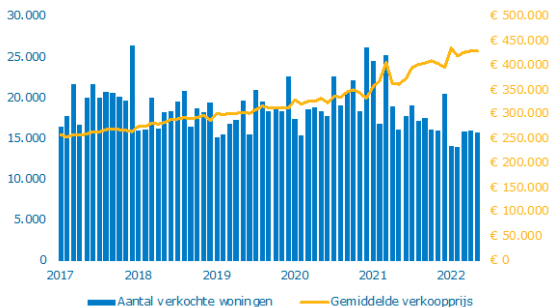
1.11.4 Woonquote (woonlasten als % van besteedbaar inkomen) per woningtype

Bron: CBS

De gemiddelde verkoopprijs van huizen is bijna €430.000 in 2022; het aantal transacties neemt af.

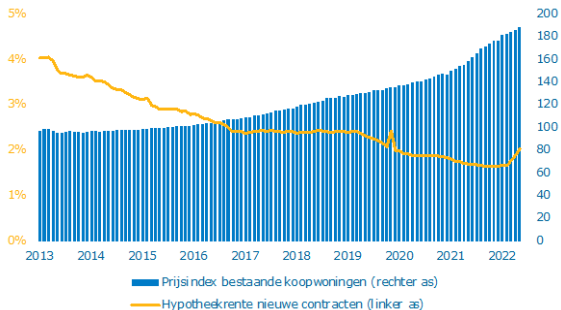
1.11.5 Gemiddelde verkoopprijs koopwoningen en aantal verkochte woningen

Bron: CBS

De dalende hypotheekrente vanaf 2013 neemt sinds begin dit jaar weer toe. Dit leidt nog niet tot dalende huizenprijzen, maar wel tot een lager aantal transacties.

1.11.6 Huizenprijzen en hypotheekrente

Bron: CBS, DNB

Hoofdstuk 2

Overheidsfinanciën

2.1. Saldo en schuld

2.1.1	EMU-saldo en schuld (2022 en 2023)	
	2022	2023
	<i>in miljarden euro</i>	
Overheidsinkomsten (belastingen en sociale premies)	349,2	366,4
Reguliere netto-uitgaven onder het uitgavenplafond	339,2	372,6
Rijksbegroting	155,1	161,5
Sociale zekerheid	89,1	99,7
Zorg	81,1	89,4
Investerings	13,8	22,0
Steunmaatregelen corona relevant voor het EMU-saldo (uitgaven)	15,3	5,2
Overige netto-uitgaven en correcties relevant voor het EMU-saldo	2,3	17,2
Totale netto-uitgaven relevant voor het EMU-saldo	356,8	395,0
EMU-saldo centrale overheid	-7,6	-28,5
EMU-saldo decentrale overheden	-1,0	-1,0
EMU-saldo collectieve sector	-8,5	-29,6
EMU-saldo collectieve sector (in procenten bbp)	-0,9%	-3,0%
EMU-schuld collectieve sector	464,4	491,7
EMU-schuld collectieve sector (in procenten bbp)	49,8%	49,5%
Bruto binnenlands product (bbp)	933	994

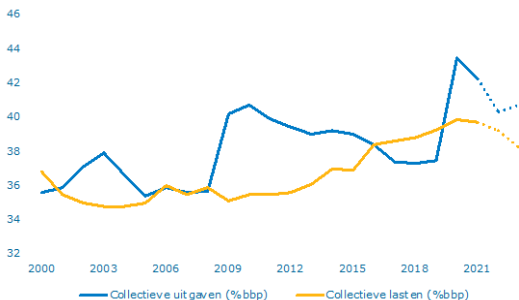
Bron: Ministerie van Financiën

Het EMU-saldo, oftewel het begrotingssaldo, is het verschil tussen inkomsten en uitgaven van de overheid.

De EMU-schuld, oftewel de overheidsschuld, is het totaal van de uitstaande leningen ten laste van de gehele collectieve sector. Dit is de optelsom van de uitstaande leningen ten laste van het Rijk, de sociale fondsen en de lokale overheden, minus de onderlinge schuldverhoudingen tussen deze drie subsectoren.

De uitgaven van de overheid liggen nog hoger dan de inkomsten, maar het verschil wordt kleiner...

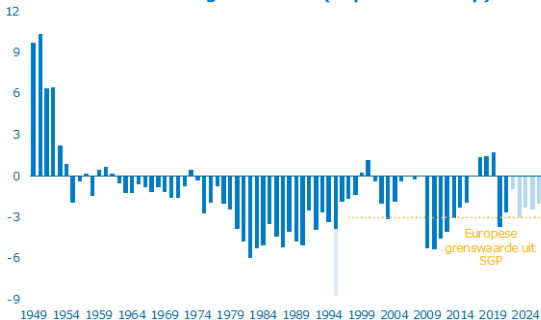
2.1.2 Uitgaven- en lastenquote (in % bbp)

Bron: CPB

... waardoor het begrotingstekort ook terugloopt. Dit wordt wel verwacht weer toe te nemen in de komende jaren.

2.1.3 Ontwikkeling EMU-saldo (in procenten bbp)

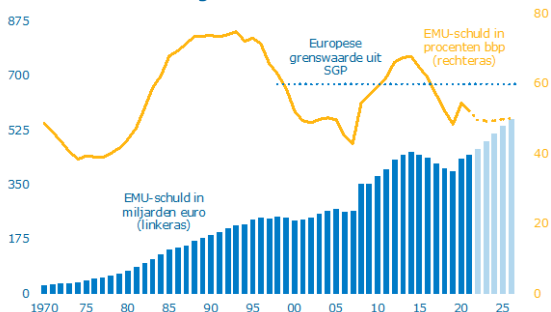

* Het EMU-saldo 1995 wordt vertekend door een eenmalige uitgave van 4,9 % bbp vanwege de balansverkorting tussen Rijk en woningcorporaties in dat jaar.

Bron: Ministerie van Financiën

De overheidsschuld is afgenomen en nog ruim onder de grens die is afgesproken binnen de EU.

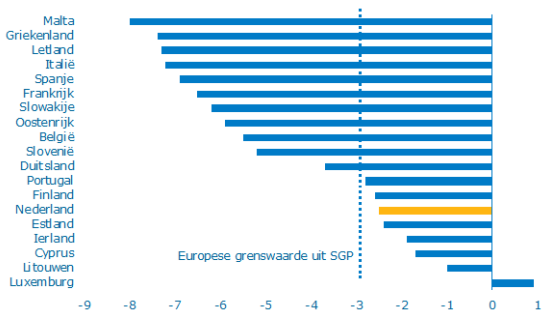
2.1.4 Ontwikkeling EMU-schuld

Bron: Ministerie van Financiën

In 2021 viel het Nederlandse begrotingstekort onder de grens van 3 procent van het bbp.

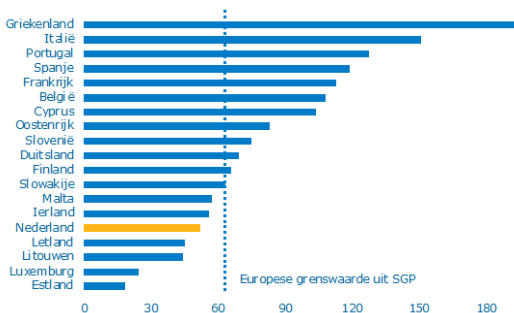
2.1.5 EMU-saldo, 2021, internationaal

Bron: Eurostat

Ook de EMU-schuld is in 2021 laag in vergelijking met andere landen.

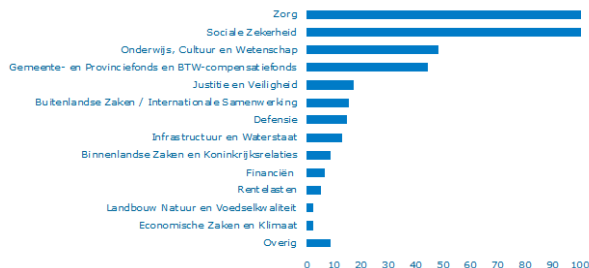
2.1.6 EMU-schuld, 2021, internationaal

Bron: Eurostat

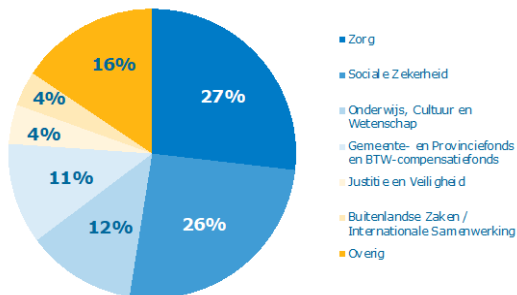
2.2. Overheidsuitgaven 2023

2.2.1 Uitgaven 2023 (in miljard euro)

Bron: Ministerie van Financiën

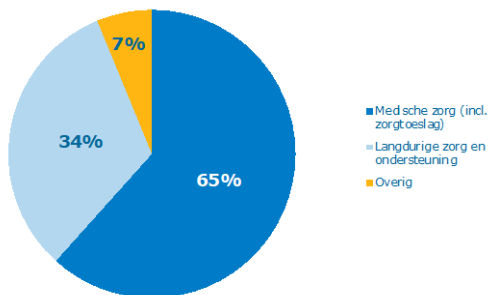
2.2.2 Verdeling collectieve uitgaven 2023

Bron: Ministerie van Financiën

2.3 Uitgaven Volksgezondheid, Welzijn en Sport

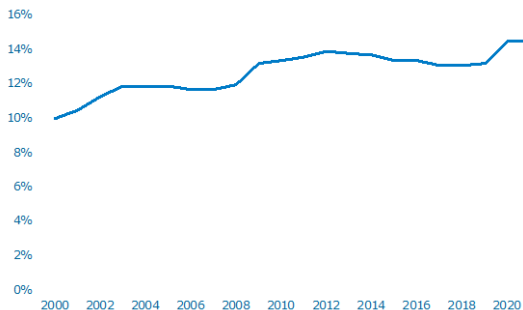
2.3.1 Verdeling uitgaven VWS 2023

Bron: Ministerie van Financiën

De zorguitgaven namen toe in 2021.

2.3.2 Uitgaven aan zorg en welzijn* in Nederland als % bbp

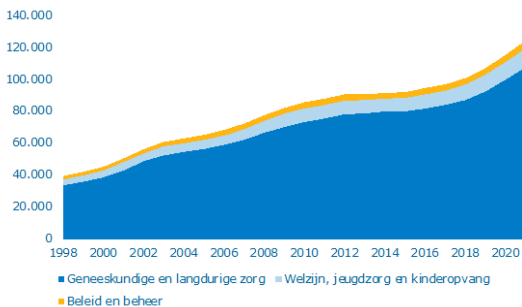

*Hier wordt de definitie van het CBS gevolgd, waarbinnen ook kinderopvang en uitgaven aan welzijn vallen. Het CBS kijkt naar zowel de uitgaven door de overheid, als die van verzekeringen en personen.

Bron: CBS

Met name de uitgaven aan curatieve en langdurige zorg zijn de afgelopen jaren significant gestegen.

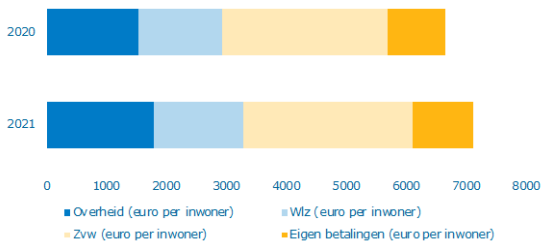
2.3.3 Uitgaven aan zorg in mln euro

Bron: CBS

Gebruikers van zorg betalen slechts een klein deel van de aanzienlijke kosten zelf.

2.3.4 Zorguitgaven per persoon

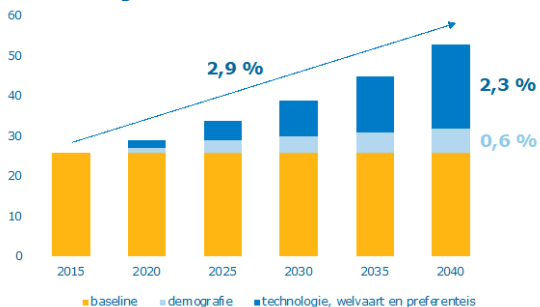
Bron: CBS

Technologie en vergrijzing zijn vooral bepalend voor de stijging in zorguitgaven.

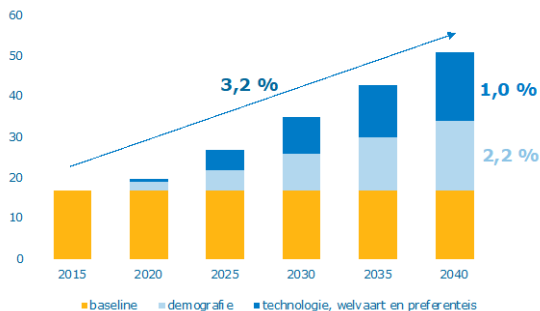
2.3.5 Uitgaven ziekenhuiszorg en ouderenzorg, in mld euro

Ziekenhuiszorg

Bron: RIVM

Ouderenzorg

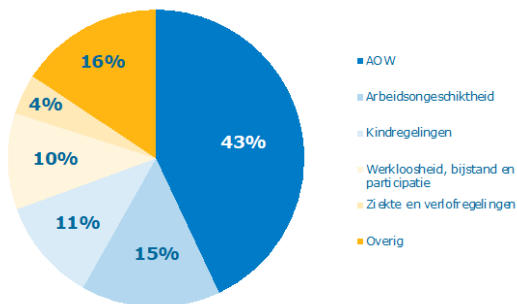

Bron: RIVM

2.4 Uitgaven Sociale Zaken en Werkgelegenheid

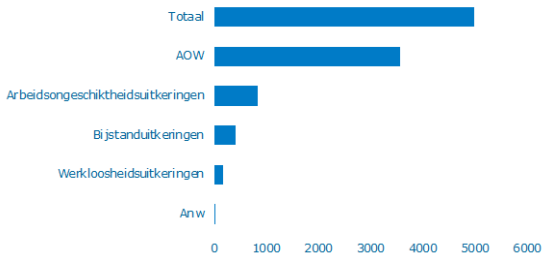
2.4.1 Verdeling uitgaven SZW 2023

Bron: Ministerie van Financiën

In april 2022 ontvingen 5 miljoen Nederlanders een uitkering, het overgrote deel AOW...

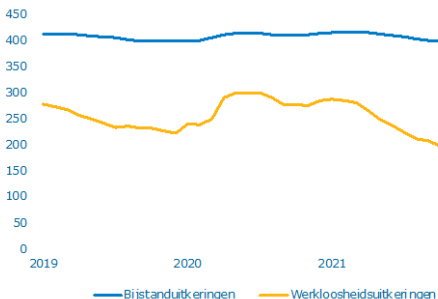
2.4.2 Aantal uitkeringsgerechtigden, april 2022 (x1000 personen)

Bron: CBS

...na een stijging als gevolg van de coronacrisis daalt het aantal mensen met een werkloosheidsuitkering weer.

2.4.3 Aantal WW- en bijstandsuitkeringen per maand

Bron: CBS

De bijstandsuitkering voor een alleenstaande bedraagt €1.102 in 2022.

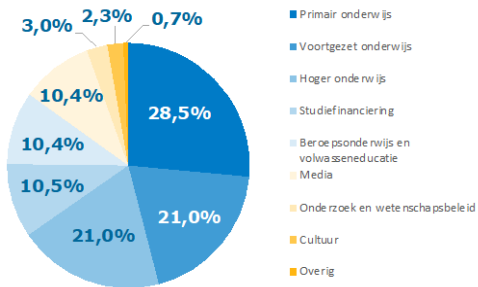
2.4.4 Hoogte uitkeringen voor alleenstaanden en WML, in euro, per 1 juli

	2020	2021	2022
Bijstandsuitkering	1.059,03	1.078,70	1.101,82
AOW-uitkering	1.314,23	1.346,52	1.377,86
WML (voor 21 jaar en ouder, bruto)	1.680,00	1.701,00	1.756,20

Bron: Ministerie van Financiën

2.5 Uitgaven Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

2.5.1 Verdeling uitgaven OCW 2023

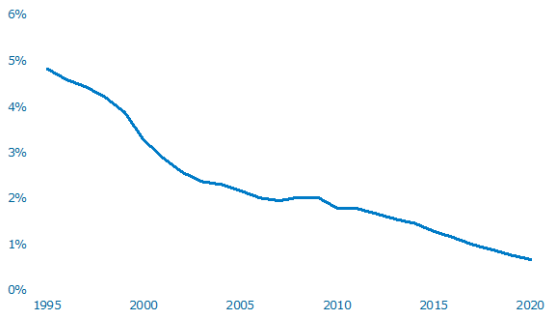

Bron: Ministerie van Financiën

2.6 Rentelasten staatsschuld

De rentelasten dalen van de overheid dalen al jaren, maar worden verwacht dit jaar weer toe te gaan nemen.

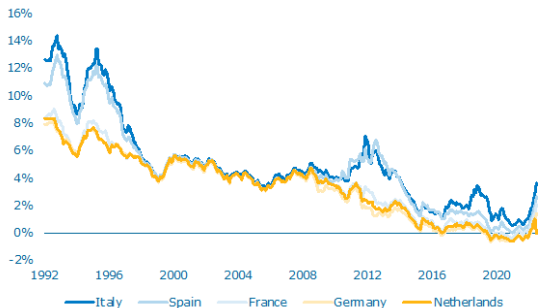
2.6.1 Rente-uitgaven (% bbp)

Bron: CBS, OESO

De verschillen in rentes tussen Europese landen beginnen dit jaar weer op te lopen.

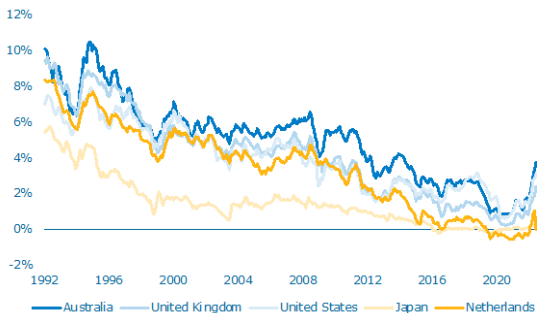
2.6.2 Rente op 10-jaars overheidsobligaties, EU

Bron: OESO

De rentes in de VS nemen significant toe, terwijl de rente in Japan juist stabiel blijft.

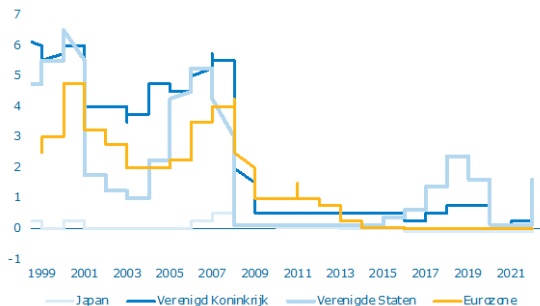
2.6.3 Rente op 10-jaars overheidsobligaties, mondiaal

Bron: OESO

De beleidsrentes laten dit jaar weer een lichte stijging zien.

2.6.4 Beleidsrentes van centrale banken sinds 1999 (in %)

Bron: Bank for International Settlements

2.7 Overheidsinkomsten

2.7.1 Inkomsten 2023 (in mld.)

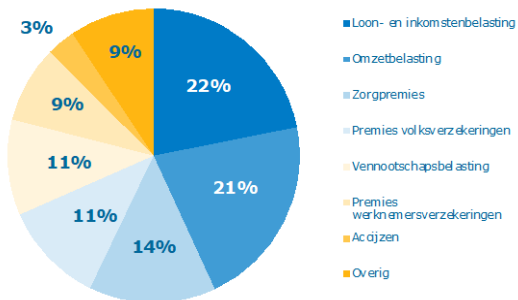

Totaal: 366 miljard

Bron: Ministerie van Financiën

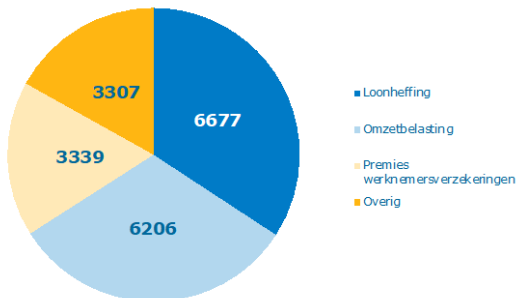
2.7.2 Verdeling overheidsinkomsten 2023

Bron: Ministerie van Financiën

Er staat nog 19 miljard euro aan uitgestelde belasting uit.

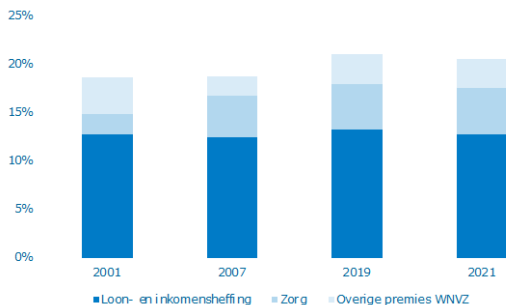
2.7.3 Stand van belastinguitstel september 2022 (in mln euro), naar belastingsoort

Bron: Ministerie van Financiën

De lasten op arbeid zijn over de laatste 20 jaar gestegen, onder andere door de stijgende zorgpremies.

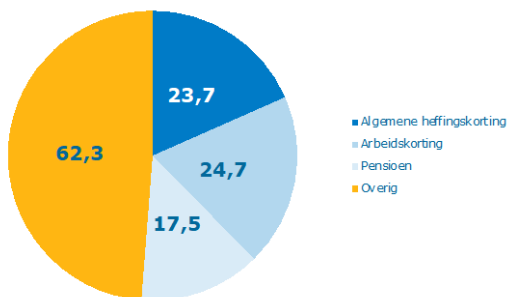
2.7.4 Uitsplitsing belasting op arbeid als percentage bbp

Bron: Ministerie van Financiën

Fiscale regelingen zijn faciliteiten zoals aftrekposten, vrijstellingen, heffingskortingen en verlaagde tarieven die de belastingopbrengst verminderen. Van alle fiscale regelingen, hebben de arbeidskorting, de algemene heffingskorting en pensioenregelingen het meeste budgettair beslag.

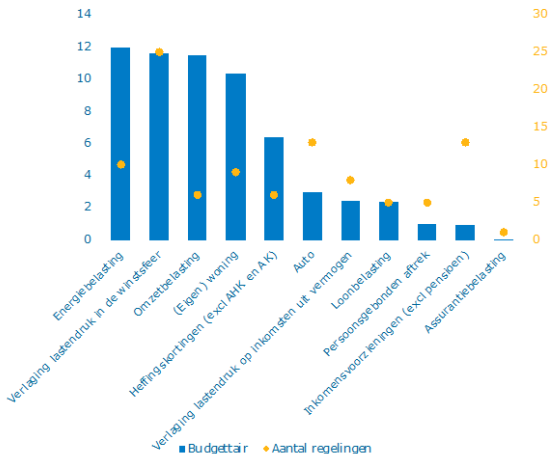
2.7.5 Budgettair belang fiscale regelingen (in mld euro), 2021

Bron: Ministerie van Financiën

... als we deze omvangrijke regelingen buiten beschouwing laten, zien we dat er de meeste regelingen zijn gericht op het verlagen van de lasten op winst. De budgettaire derving hiervan is omvangrijk, hetzelfde geldt voor regelingen in de energiebelasting en de omzetbelasting.

2.7.6 Budgettaire belang (links, in mld euro) en aantal (rechts) overige fiscale regelingen naar categorie, 2021

Bron: Ministerie van Financiën

2.8 Directe belastingen

A. Loon- en inkomstenbelasting

Box 1: Belastbaar inkomen uit werk en woning

2.8.1	Inkomen (jaarbasis)	Belastingtarief 2022 (incl. premie volksverzekeringen)
Schijf 1	Tot 73.031	36,93%
Schijf 2	Vanaf 73.031	49,50%

Box 2: Aanmerkelijk belang

Tarief 2022 en 2023: 26,9%

Er is sprake van een aanmerkelijk belang als een belastingplichtige al dan niet tezamen met zijn partner een belang (bijvoorbeeld aandelen) van ten minste 5% houdt in een vennootschap. Hierbij dienen indirecte belangen, zoals optierechten, ook meegerekend te worden.

De belasting in box 2 wordt geheven over het inkomen uit aanmerkelijk belang verminderd met de te verrekenen verliezen. Het inkomen uit aanmerkelijk belang is het gezamenlijke bedrag van:

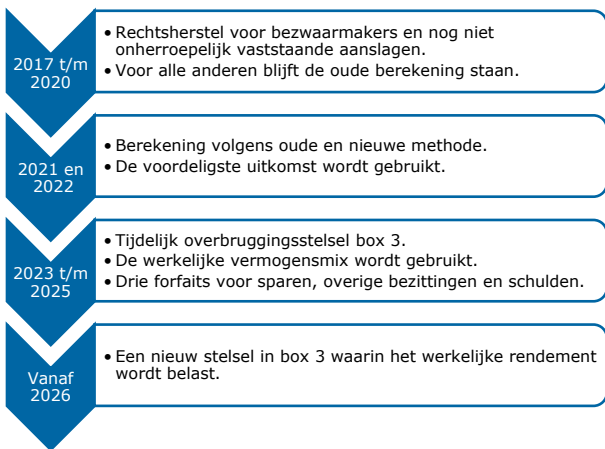
- de reguliere voordelen, zoals dividend; en
- de vervreemdingsvoordelen, zoals de verkoopwinst op aandelen.

Box 3: Sparen en beleggen

2.8.2 Box 3		
	2022	2023
Heffingsvrij vermogen per persoon	€ 50.650	€ 57.000
Belastingtarief	31%	32%
Forfait spaartegoeden	n.v.t.	Wordt na afloop van 2023 vastgesteld
Forfait overige bezittingen	n.v.t.	6,17%
Forfait schulden	n.v.t.	Wordt na afloop van 2023 vastgesteld

De Hoge Raad heeft geoordeeld dat de vermogensrendementsheffing in strijd is met het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens.

Als gevolg hiervan ontvangen bezwaarmakers rechtsherstel voor de periode 2017 t/m 2020. Per 2023 wordt een tijdelijk overbruggingsstelsel ingevoerd met een nieuwe berekeningsmethode op basis van de werkelijke vermogensmix. In 2021 en 2022 wordt de belasting voor iedereen berekend volgens de oude en de nieuwe methode: de uitkomst die het voordeligst is voor de belastingplichtige wordt gebruikt. Vanaf 2026 wordt een nieuw stelsel op basis van werkelijk rendement ingevoerd.

- De forfaits voor spaargeld en schulden worden na afloop van 2023 vastgesteld op basis van de gemiddelde spaarrente en hypotheekrente in het jaar.
- Het forfait voor overige bezittingen gaat uit van een langjarig gemiddelde rendement. In 2023 is dit 6,17%.
- Het heffingsvrij vermogen blijft bestaan en wordt pro rata aan het inkomen uit de drie vermogensbestanddelen toegerekend.

Vanaf 2023 wordt het tarief in box 3 geleidelijk verhoogd naar 34%. Daarnaast wordt in 2023 het heffingsvrij vermogen verhoogd naar € 57.000.

Box 3				
	2022	2023	2024	2025
Tarief box 3	31%	32%	33%	34%

Heffingskortingen

2.8.3	Heffingskortingen		
		2022	2023
	Maximale algemene heffingskorting	€ 2.874	€ 3.070
	Inkomensgrens afbouw algemene heffingskorting	€ 21.317	€ 22.660
	Maximale arbeidskorting	€ 4.260	€ 5.052
	Inkomensgrens afbouw arbeidskorting	€ 36.649	€ 37.626
	Afbouwpercentage arbeidskorting	5,86%	6,51%
	Ouderenkorting	€ 1.726	€ 1.835
	Afbouwpercentage ouderenkorting	15%	15%
	Ouderenkorting hoog inkomen	€ 0	€ 0
	Inkomensgrens (afbouw) ouderenkorting	€ 38.464	€ 40.888
	Alleenstaande ouderenkorting	€ 449	€ 478
	Inkomensafhankelijke combinatiekorting	€ 2.534	€ 2.694
	Opbouw inkomensafhankelijke combinatiekorting	11,45%	11,45%

Zelfstandigen

2.8.4	Zelfstandigen		
		2022	2023
	Zelfstandigenaftrek	€ 6.310	€ 5.030
	Startersaftrek	€ 2.123	€ 2.123
	MKB-winstvrijstelling	14%	14%

B. Vennootschapsbelasting

Schijftarieven

2.8.5 Tarieven vennootschapsbelasting			
	Grensbedrag	Tarief 2022	Tarief 2023
Schijf 1	€0 tot €395.000, per 2023 €0 tot €200.000	15%	19%
Schijf 2	€395.000 en hoger, per 2023 €200.000 en hoger	25,8%	25,8%

Innovatiebox

De innovatiebox is ingevoerd om innovatief onderzoek door ondernemers fiscaal te stimuleren. Alle winsten die worden behaald met innovatieve activiteiten, vallen in deze box. Voor deze winsten is het tarief van de vennootschapsbelasting dan:

2.8.6 Tarieven innovatiebox		
	Tarief 2022	Tarief 2023
Tarief	9%	9%

C. Dividendbelasting

Het tarief in de dividendbelasting is 15%.

D. Schenk- en erfbelasting

2.8.7 Tarieven schenk- en erfbelasting, 2023			
Grensbedrag	Tariefgroep 1 partners en kinderen	Tariefgroep 1a (achter)klein- kinderen	Tariefgroep 2 overige verkrijgers
0 - € 138.642	10%	18%	30%
€ 138.642 en meer	20%	36%	40%

2.9 Wijzigingen directe belastingen

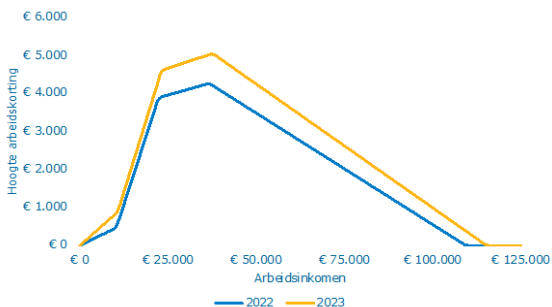
In 2023 daalt het basistarief in de IB naar 36,93%...

Tarieven box 1

2.9.1	Tarieven belastbaar inkomen in box 1	
	2022	2023
Basistarief	37,07%	36,93%
Toptarief	49,5%	49,5%

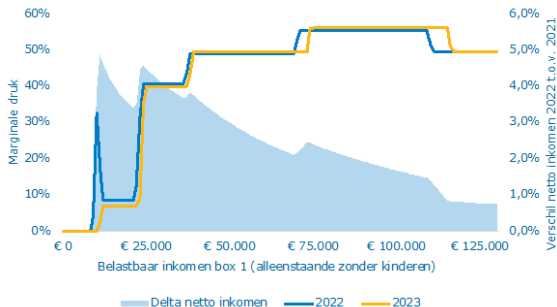
... en stijgt de arbeidskorting bij alle knikpunten.

2.9.2 Hoogte van de arbeidskorting naar inkomen

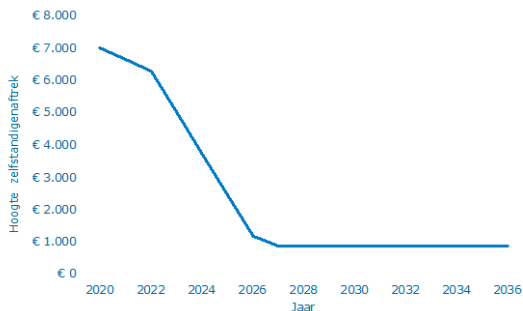
Deze maatregelen hebben effect op de marginale belastingdruk en de toename van het netto-inkomen.

2.9.3 Marginale belastingdruk en toename netto-inkomen bij alleenstaande zonder kinderen

Daarnaast wordt de zelfstandigenaftrek verder en sneller verlaagd met €1280, om het verschil in fiscale behandeling tussen zelfstandigen en werknemers te verkleinen.

2.9.4 Hoogte zelfstandigenaftrek

2.10 Indirecte belastingen

In de genoemde bedragen en tarieven van de indirecte en directe belastingen is het voorgenomen beleid van de Miljoenennota 2023 meegenomen.

A. Omzetbelasting (btw)

Producten verlaagd btw-tarief:

- Voedingsmiddelen en water
- Agrarische goederen en sierteelt
- Geneesmiddelen en hulpmiddelen
- Kunst, antiek en verzamelvoorwerpen
- Boeken en periodieken

Diensten verlaagd btw-tarief:

- Logiesverstrekking
- Cultuur en recreatie
- Arbeidsintensieve diensten
- Werkzaamheden aan woningen
- Personenvervoer

B Accijnzen (tarieven 2022)

1. Alcoholaccijns (per glas)

Accijns glas bier	€ 0,09
Accijns glas wijn	€ 0,09
Accijns glas sterke drank	€ 0,21

2. Tabaksaccijns

Shag (pakje 50 gram)	€ 10,56
Accijns sigaretten, 20 stuks	€ 5,87

3a. Brandstofaccijns per 1 januari 2023 (per liter, excl. btw en voorraadheffing)

Benzine (Euro loodvrij)	€ 0,65
Diesel	€ 0,42
LPG (1 liter = 0,54 kg)	€ 0,15

3a. Brandstofaccijns per 1 juli 2023 (per liter, excl. btw en voorraadheffing)

Benzine (Euro loodvrij)	€ 0,78
Diesel	€ 0,52
LPG (1 liter = 0,54 kg)	€ 0,19

C. Overdrachtsbelasting

Tot 2021 bestond er een onderscheid in het overdrachtsbelastingtarief tussen niet-woningen (regulier tarief van 6%) en woningen (verlaagd tarief van 2%).

Met ingang van 2021 bedraagt het reguliere belastingtarief 8% en wordt het verlaagde tarief van 2% beperkt tot verkrijging van woningen door natuurlijke personen die de woning als hoofdverblijf gaan gebruiken. Daarnaast geldt er met ingang van 2021 een vrijstelling voor de aankoop van een woning door een persoon die meerderjarig is en jonger dan 35 jaar en de woning zelf gaat bewonen. Vanaf 1 april 2021 geldt daarbij bovendien een woningwaardegrens van € 400.000. Bij verkrijging boven deze grens geldt over het gehele bedrag het tarief van 2%. Vanaf 2022 wordt een vrijstelling in de overdrachtsbelasting geïntroduceerd in het geval van terugkopen van een woning van een particulier onder specifieke voorwaarden. Met ingang van 2023 wordt het regulier tarief verhoogd van 8% naar 10,4%.

